

III
21.553

D. T. Angelescu
21/III 97 P.

Raporturile la Succesiune

IN DREPTUL

ROMAN ȘI ROMÂN

DE

D. T. ANGELESCU.

Licentiat în Drept.

CRAIOVA
TIPOGRAFIA ROMÂNĂ FILIP LAZAR & COMP.
1896.

FACULTATEA JURIDICĂ DIN BUCUREȘTI.

DESPRE
Raporturile la Succesiune

IN DREPTUL
ROMAN ȘI ROMÂN.

— > < —
TESĂ PENTRU LICENȚĂ

Sustinută la 17 Februarie 1896

DE
DEMETRU T. ANGELESCU.

— > < —
CRAIOVA
TIPOGRAFIA ROMÂNĂ FILIP LAZAR & COMP.
1896.

COMISIUNEA EXAMINATOARE.

PREȘEDINTE, D-^{na} N. CRATUNESCU

SUFRAGANȚI: { D-^{nu} G. CANTILLI
" C. DIȘESCU
" G. TOCILESCU
" J. NEGRUZZI

Secretar, GR. CERNEȘCU.

Părinților mei

Iubire și recunoștință

DREPTUL ROMAN.

COLLATIO BONORUM ET DOTIS.

D. XXXVII, 6.

„ EOD. 7.

C. VI. 20.

NOV. 18 C. 6; 97 C. 6; 118.

PROLEGOMENA.

Principiul de care au fost inspirate succesiv toate legislațiunile, de și nu în aceeași măsură este, egalitatea ce trebuie să existe între moștenitorii, cari iau parte la aceeași succesiune.

Ast-fel, s'au stabilit pentru acest scop diverse operațiuni, cari se efectuează înaintea împărțirii unei succesiuni, cu scop de a menține egalitatea între moștenitori, în caz când defunctul, nu și-ar fi exprimat voința sa contrară. Aceste operațiuni, prin cari coereții vor da socoteală de bunurile, pe cari le-au primit de la autorul comun, constituie *raportul*: se repune, se raportă la masa succesiunii și acilea, având fie-care drepturi egale, vor lua părți egale.

Aceasta, este origina rațională, filosofică, dacă 'mă este permis a dice ast-fel, a raportului.

Cât privește origina istorică, o găsim în *collatio*, din dreptul roman, destinată asemenea, a preveni neegalitățile între cosuccesibili, dar instituțiunea romană, diferă de raportul nostru în acest punct esențial, anume că: *collatio*, consistă în aceea, că uni moștenitori, cedau altora parte din bunurile lor, fără a căuta, de unde provin aceste bunuri. Era mai bine zis o aducere la masa comună, de cât un raport, căci se aduceau bunuri, cari nu făcuseră nici odată parte din patrimoniul lui *de cuius*, contrariu regulilor noastre actuale.

Cum ôre din vechea *collatio* romană, am ajuns la raportul, după cum îl avem astă-zî?

Acesta este studiul, pe care 'l vom face și cu această ocaziune vom vedea, diferitele modificațiuni succesive prin care a trecut *collatio*, până în timpul lui Justinian, când devine raport propriu și

Pentru a expune această materie cu ôre-care metodă și urmând cursul său progresiv, voi studia într'un prim capitol, în două secțiuni succesive, despre *collatio bonorum* ast-fel cum exista în epoca jurisconsultilor clasici și despre *collatio dotis*, iar în al doilea capitol mă voi ocupa de *collatio descenduntium* după regulile stabilite de constituțiunile imperiale și novele.

CAPITOLUL I

DREPTUL VECHIÛ ROMAN

Secțiunea I

COLLATIO BONORUM

DIG. LIB. XXXVII TIT. VI

§ 1. Causele cari au dat naștere la
collatio bonorum.

În vechiul drept roman, *collatio* era necunoscută, din cauza sistemului de succesiune, care exista pe atunci.

Acest sistem destul de simplu, se baza pe puterea paternă: *Uti legassit super pecunia tutelave suae rei, ita jus esto* și pe legătura agnațiunii: *si intestato moritur, cui suus haeres nec escit, adgnatus proximus familiam habeto*; nu vom vorbi de dreptul de gentilitate, care și astăzi încă, este obiectul unor mari controverse între savanți: *Si agnatus nec escit, gentiles familiam habento.*

După cum vedem, tatăl, era deci liber, să institue în testamentul său un *extraneus*. cea ce excludea complet pe copiii săi.

Pentru a înlătura acest inconvenient, *prudentes*, recunoscără copiilor, un fel de coproprietate cu tatăl lor în patrimoniul acestuia și de care nu puteau fi privați, de cât printr'o exheredațiune, nu ca la început prin simpla omisiune. Mai târziu, se ceru chiar, ca exheredațiunea să fie făcută cu justă cauză, pentru a fi valabilă.

Posițiunea copiilor, era deci cu mult ameliorată. Cei eșiți însă, de sub puterea tatălui lor înaintea morții acestuia, prin emancipațiune, rămăneau completeamente excluși de la succesiunea lui *de cuius*; în schimb însă, păstrau toate bunurile, pe cari le aveau câștigate.

Dreptul pretorian, aduse mari schimbări acestei stări de lucruri.

Dreptul civil nu ținea în seamă relativ la succesiune, de cât de legăturile civile; pretorul acordă drepturi, luând în considerație legăturile de sânge și pentru aceasta el consideră *minima capitis deminutio* ca neavenită. Cheamă apoi pe emancipații reabilitați, pentru a zice ast-fel, în familie, la împărțirea succesiunii părintești cu frații lor aflați *in potestate*.

Pentru acest scop, el le acordă *bonorum possessio*, instituțiune, care la început nu fu de cât o măsură esecutorie a legi civile, *adjuvandi juris civilis gratiâ*, dar care cu timpul, deveni un mijloc, de a crea o succesiune pretoriană pe lângă succesiunea civilă, *supplendi vel emendandi juris civilis gratiâ*.

Bonorum possessio, a fost calificată în diverse moduri, după casurile în care era acordată.

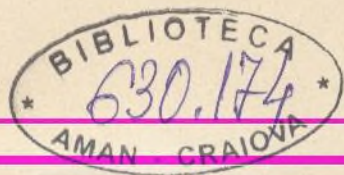
Pretorul, acordă emancipatului *bonorum possessio unde liberi*, în cazul când *pater familias* murise *intestat* și *bonorum possessio contra tabulas*, când murind, a lăsat un testament, în care emancipații sunt omiși.

Acordând însă emancipaților *bon. possessio*, voind deci pretorul a fi uman vis-à-vis de aceștia, devine nedrept către copiii cei alții, aflați *in potestate*, căci de vreme ce primii, conservau bunurile câștigate din momentul emancipării, până la deschiderea succesiunii prin mărta autorului comun, cei de al doilea, cari n'au putut dobândi nimic pentru ei personal, ci totul pentru tatăl lor, își ved bunurile lor intrând în masa succesiunii, ast-fel că emancipații, profită de averea adunată de frații lor, cari nu se bucură de nici o reciprocitate, asupra bunurilor acestor emancipați.

Pentru a repara această nedreptate, pretorul condus mai departe de ideea, care l făcuse, să admită la succesiune pe emancipați în concurs cu *sui*, adică, considerând lucrurile ca și cum emancipațiunea n'ar fi avut loc, consideră pe emancipați, ca moștenitori ai bunurilor lor câștigate după emancipațiune, obligându-i, a-le aduce la masa comună de împărțit.

Acesta e principiul relativ la *collatio*, născut dintr'un principiu de equitate: *hic titulus manifestam habet aequitatem*, după cum zice Ulpian în capul titlului din Digeste, care se ocupă de subiectul nostru (*l. 1, Pr. D. de collatione, L. 37, T. 6*).

Vedem deci, că la început *collatio* nu pôte fi

comparată cu raportul la noi, pentru-că nu implică de loc, readucerea la masa succesiunii a bunurilor eșite din această succesiune.

Putem defini *collatio*, ast-fel:

Aducerea patrimoniului lor în succesiunea de împărțit, de către acei, cari au obținut *bonorum possessio* pentru a repară prejudiciul, ce'l causează prin prezența lor moștenitorilor, cari vin la succesiune *jure civili*.

§ 2. Cari persoane sunt obligate la *Collatio*?

Condițiunea esențială, pentru a avea loc *collatio*, este, ca persoana obligată să fie într'un cas de succesiune pretoriană: *inter eos debetur collatio inter quos possessio data est* (*Ulp. l. 1. § 1, D., h. t.*).

Iată dară pentru ce, dacă unul din moștenitori a murit înainte de a cere *bonorum possessio*, proprii săi moștenitori nu sunt supuși la *collatio*.

Cât pentru aceia, cari găsiindu-se în cazul unei posesiuni pretoriene, sunt obligați la *collatio*, îi vom enumera:

1° Sunt emancipați pentru cari această instituțiune a fost creată, fără a distinge modul, prin care ei au fost emancipați.

2° Găsim mai în urmă o clasă de moștenitori, cari nici odată n'au făcut parte din familia lui *de cujus*, n'au fost nici o dată sub puterea acestuia și căror cu toate acestea *collatio*, le fu impusă, pentru

că ei obțineau *bonorum possessio* sau *undè liberi* sau *contra tabulas*.

În această categorie, sunt copii, pe care emancipatul, i-a avut după emancipațiune și cari vin *jure praetorio* la succesiunea moșului lor, când tatăl lor a murit mai înainte. Tot ast-fel și nepoții, pe cari bunul i-a reținut sub puterea sa, emancipând pe tatăl lor și cari vin la succesiunea acestui din urmă, dacă în acest moment ei sunt *sui juris* în concurs cu *heredes sui*.

3° Sunt obligați la *collatio*, copii dați *in adoptiva familia* și cari sunt admiși *jure praetorio*, la succesiunea tatălui lor natural.

Dacă fiul dat în adopțiune, a devenit *sui juris* înaintea morții tatălui natural, nu e dificultate, acest copil, fiind asimilat unui emancipat. Dacă însă în momentul morții tatălui său natural, el era sub puterea adoptantului, atunci e încă obligat la *collatio*: *Is quoque qui in adoptiva familia est (Ulp. l. 1, § 14, D. h. t.)*; dară precum în principiu acești copii, n'au dreptul, a cere *bonorum possessio*, trebuie să presupunem, că această posesiune, e cerută de un emancipat omis; copii, de cari e vorba, vor profită în acelaș timp cu el. Atunci tatăl adoptiv e acel, ce e obligat la *collatio*, pentru-că el profită de *bon. possessio*, numai însă, ca să nu-î emancipeze cu fraudă, pentru a se scăpa de această obligațiune, care pentru noul emancipat se reduce la nimic, căci el nu a avut timpul, când se pôtă căștiga ceva pentru sine personal.

§ 3. Căror persoane este datorită *collatio*?

Conform principiului, care i-a dat naștere, vom spune că, *collatio* nu este datorită de cât acelora, cai venind la succesiune *jure civili*, li se causează un prejudiciu prin prezența acelora, căror pretorul, le-a acordat *bonorum possessio*.

Collatio, nu se aplică între emancipați, căci ei au putut fie-care în parte, să câștige tot felul de bunuri pentru profitul lor personal: *Emancipati bona sua conferre debent his solis qui in potestate patris fuerint* (§ 2, L. 3 Dg. eod. § 3. eod.).

De alt-fel, când prezența emancipatului, nu vatămă întru nimic pe *heres suus*, acesta nu poate pretinde *collatio*. Spre ex. Instituit cu un strein, el are mai puțin de jumătate, însă omisiunea acestui emancipat, îi permite de a obține jumătatea prin *bon. possessio contra tabulas*.

Collatio nu poate avea loc de cât în caz, când relativ la o succesiune, se găsesc în concurs, copii emancipați cu copii *in potestate*, căci pretorul a căutat a stabili prin *collatio* egalitate, iar nici de cum a favoriza pe emancipați, a-le face condițiunea mai bună, de cât a celor de sub putere.

Intre emancipați, după cum am spus mai sus, ne mai fiind această rațiune, *collatio* încetează de a se mai aplica în acest caz.

§ 4. Cari bunuri sunt supuse la *collatio*?

Collatio, având de scop de a remedia inconvenientul, ce rezultă pentru copiii rămași sub putere, împărțind fără nici o compensațiune bunurile, pe cari le-au câștigat tatălui lor, ea trebuie, pentru a-și împlini scopul, să coprindă toate bunurile, pe cari tatăl le-ar fi dobândit prin emancipat, dacă acesta, ar fi rămas sub puterea lui.

Collatio, nu se aplică deci de cât bunurilor, pe cari emancipatul, le-a câștigat înaintea morții lui *de cuius*, pentru că în acest moment, puterea părintească încetând, tot ce va mai dobândi în urmă, îi profită personal. Totuși legatul făcut *cum pater morietur*, nu era scutit, din cauza subtilei distincțiuni, pe care jurisconsultii romani, o făceau între această clausă și aceia *cum mortuus fuerit pater*.

O asemenea excepțiune avea loc pentru stipulațiunea condițională, dară nu pentru legatele condiționale, când condițiunea nu se realiza de cât după morțe, căci în stipulațiunii, nu se consideră de cât epoca, când se contractează, pe când în legate, momentul condițiunei îndeplinite.

În principiu, bunurile câștigate de emancipat înaintea morții tatălui, toate erau supuse la *collatio*, cu condițiune însă, ca ele, să fi fost încă în posesiunea sa. Instreînările, perderile fără fraudă, nu dau loc la nici o despăgubire, de alt-fel *collatio* nu se da-

tora, de cât făcând deducția datoriilor emancipatului.

Printre bunurile, cari prin excepțiune, nu sunt supuse la *collatio*, vom cita după Ulpian și Paul (*l. 1 și 2, D. h. t.*):

1° Bunurile, pe cari fiul, nu le-ar fi dobândit pentru tatăl său, ca peculul *castrense* și bunurile personale și intransmisibile, usufructul, usăgiul;

2° bunurile date de tată *dignitatis nomine*, fiind o sarcină a succesiunii;

3° sumele datorate emancipatului după mórtea tatălui, dar plătite anticipat;

4° dota, pe care emancipatul a primit-o de la femeia sa, ca fiind destinată a subveni sarcinilor căsătoriei, dacă femeia a precedat, aceeași decisiune, căci fiul fiind chiar *in potestate*, ar fi doândit dota pentru sine însuși.

§ 5. In ce mod se execută *collatio*?

Scim că *collatio*, era o indemnitate de plătit pentru toate bunurile emancipatului, iar nu ca raportul la noi, care este o datorie asupra cător-va bunuri determinate. Trebuie deci fixată cantitatea obligațiunii; ideia de indemnitate, ne indică suficient calea, ce trebuie să urmăm.

Emancipatul, aduce la masa succesiuni în proporțiune cu ceia-ce ia de la moștenitorii, cari sunt *heredes sui*. Se vor împărți deci, bunurile sale în atâ-

tea p
rezerv

Da
result
singu
mulț
recipr
când

Qu
execu
norib

Em
latio
îndoia
era in
să ail
nus c

Câr
tuma
țiune,

Da
țiune,
moște

lea părți, câți *sui heredes* sunt, în plus o parte rezervată pentru dânsul.

Dacă bunurile, s'ar repune în masa de împărțit, rezultatul ar fi acelaș, dacă nu se află de cât un singur emancipat, dar dacă suposăm, că sunt mai mulți, acest mod de a operă, 'i-ar face, să profite reciproc de *collatio* în proporțiuni póte neegale, pe când ea nu e datorată, de cât acelor *sui*.

Quantum al colațiunei odată fixat, se va putea executa printr'o *cautio satisfactione reis vel pignoribus*.

Emancipatul, dacă ar fi vroit, putea să facă *collatio re* înainte de partagiu, dacă nu există nici o îndoială asupra quotități. Acéstă *collatio* în natură, era în fine scopul final al obligațiunei, totuși putea să aibă loc și prin echivalent, luând mai puțin, *minus capiendo*.

Când emancipatul, refusa din rea voință, *per contumaciam*, de a raporta în natură sau de a da cauciune, el perdea beneficiul *possessio bonorum*.

Dacă însă acéstă neaducere sau ne dare de cauciune, era din imposibilitate, din sărăcie *per inopiam*, moștenitorii păstrau partea sa ca garanție.

Secțiunea II.

COLLATIO DOTIS.

DIG. LIB. XXXII T. VII; LG. 2—10. 12, 14, 16, COD. 6, 20.

În epoca, când bărbatul avea *manus* asupra femeii sale, el îi dobânda toate bunurile în deplină proprietate: *cum mulier viro in manum convenit, omnia quae mulieris fuerunt viri fiunt, dotis nomine* (Cicer. *Top.*, C. IV).

Când *manus*, cădu în desuetudine, dota începu a fi mai bine caracterisată; totuși în timp de cinci secole, după cum ne spune Aulu-Gelle, ea fu transferată bărbatului în deplină proprietate, nu există acțiune în restituțiune și prin urmare nici un profit pentru femei și nici *collatio* din partea sa.

Mai târziu divorțurile devenind numeroase, pretorul, creă acțiunea *rei uxoriae*, pentru restituțiunea dotei, acțiune, în care casurile de aplicațiune se întinseră foarte repede.

Însă, dacă fiica, care a profitat deja de acest avantaj, voește a lua parte la succesiune, este obligată la *collatio*, după aceleași principii ca și emancipații.

Asemenea mai multe din regulile de la *collatio bonorum*, se aplică la *collatio dotis*, însă caracterul special al dotei, face să se introducă și multe alte reguli noi.

Printre regulile luate de la *collatio bonorum*, găsim următoarele :

1° *Collatio dotis* în dreptul Pandectelor, nu este datorată de cât aceloră, cari sunt *sui heredes* și nu emancipaților ;

2° In succesiunea testamentară, *coll. dotis* nu se datorează și în fine ;

3° Nu este datorită, de cât dacă există vre-un prejudiciu cauzat și în limitele acestui prejudiciu. Ast-fel, dacă femeia, fiind institută, a fost obligată, de a accepta *bonorum possessio*, pe care un altul o cerea, ea nu va fi îndatorită, a raporta dota sa, afară numai de casul, când partea ce-a obținut ast-fel, este mai mare de cât aceia, pentru care era instituită (*Ulp. l. 3, D de dotis collatione, L. 37, T. 7*).

Ajungem acum la regulile particulare *collatio dotis*, născute din caracterul său special. Este un punct foarte important pentru noi, cari în loc de a comenta și concilia textele, vom căuta să urmărim mersul lent al ideilor cari, dintr'un principiu de reparațiune, pentru prejudiciul cauzat moștenitorilor civili prin participarea celor pretorienți, conduseră pe jurisconsultii romani la regula egalității între copii.

Collatio dotis, este începutul acestei transformațiuni.

Favórea acordată dotei, o făcu a fi considerată nu ca un pecul, pe care fiica *in potestate*, ar fi lăsat în bunurile tatălui, dar ca un patrimoniu aparținând în propriu fiicei: se trăsese conclusiunea, că emancipatul n'ar datora *collatio* a dotei, pe care a

constituit'o fiicei sale, pentru că această dotă, nu mai face parte din bunurile sale.

Divergența cea mai considerabilă este însă acésta, că *collatio dotis* este datorită de către fiica *heres sua* (*Ulp. l. 1. Pr., D. h. t.*), pe când noi am văzut mai sus, că *coll. bonorum* ordinară, nu se datorește de cât în cas de *bonorum possessio*, adică succesiune pretoriană.

Cum ôre s'a ajuns, a se deroga într'un mod așa de grav la principiul, că *collatio*, este o compensare a beneficiului, de a fi admis la succesiune *jure praetorio*? Posițiunea fiicei, având o dotă, păru identică cu aceia a emancipaților, având bunuri proprii; ast-fel că, după cum acestia nu puteau sê-și păstreze patrimoniul lor și sê ia parte la succesiunea unde ei ar fi frustrat pe frații lor, rēmași sub putere; tot asemenea și fiica, se crezu, că nu e just, a-și păstra dota, când vine la succesiunea lui *de cujus* și acésta, fie emancipată sau moștenitoare civilă, căci în ambele cazuri, ea avea dota sa în patrimoniu propriu.

Au fost deci conduși de o idee de incompatibilitate, între calitatea de proprietar și aceia de descendent succesibil, idee, care se desvoltă mai târziu cu ôrecărî modificări și pe care o vom vedea exact formulată. La aceasta s'au unit încă câte va altele, dar sunt cu mult secundare, căci el nu vor explica *collatio* a dotei adventice, de către fiica *heres sua*, pentru că această dotă nevenind de la tată, n'a putut strica egalitatea partagiului.

Ac
preto
Anto
Pe
numa
prae
nând
Ur
D. h.
privi
regu
pent
Sê
de c
ar fi
D. h.
strei
rapo
rece
lat
O
min
rela
nuri
D
Cât
cât
disc
che

Această schimbare atât de importantă la edictul pretorului, fû introdusă printr'un rescript al lui Antonin Piu (*Ulp. l. 1, Pr., D. h. t.*).

Pentru că fiica datora *collatio dotis*, prin aceea numai că venea la succesiune *jure civili* sau *jure praetorio*, ea nu pôte să se sustragă, de cât abj-nându-se complet de la moştenirea părintească.

Un rescript al lui Marcu Aureliu (*Tryphoninus, l. 9, D. h. t.*), tern.ină îndoiala, ce se născuse în această privinţă în spiritul câtor-va jurisconsulţi, confirmând regula, pe care am expus'o deja, că dota constituie pentru fiică un patrimoniu propriu.

Să observăm, că tôte aceste regule nu se aplică de cât la dotă; o donaţiune ordinară făcută fiicei, ar fi considerată ca făcută ori-cărui altuia (*Papin. l. 8, D. h. t.*). Dota însă, atât adventice provenind de la un strein, cât şi profectice, provenind de la tată, e supusă raportului; natural, există excepţiune pentru dota receptice, adică aceea în care constituentul, a stipulat reintórcerea în profitul său după mórtea femeii.

Collatio dotis se execută: *cautione*, sau *re*, sau *minus capiendo*, dară ne mai fiind ca mai înainte relativ la o universalitate, ci numai la óre-cari bunuri, nu se mai deduc datoriile.

Dota, fiind constituită, ea aparţinea bărbatului. Cât durează căsătoria, *collatio* nu se pôte face, de cât *cautione* sau *minus capiendo* şi numai după soluţiunea căsătoriei, se pôte face *re*; cât pentru cheltuelile făcute de bărbat, nu se ţine socoteală de

cât de acelea, cari erau necesare și cari în acest cas micșorează dota (*Ulp. l. 1. § 5, D. h. t.*).

Dacă bărbatul este insolvabil, femeia nu poate să raporte, cea ce i-a fost imposibil a conserva; *collatio* în acest cas, se va face numai cu acțiunea *rei uxoriae, quod ad mulierem potest pervenire, hoc est quod potest maritus* (*Ulp. l. 1, § 6, D. h. t.*); poate că această regulă equitabilă, căzuse în desuetudine, căci vom vedea că Justinian a restabilit-o.

Dacă dota, nu fusese de cât promisă, atunci *collatio* se va opera prin liberațiunea fraților în partea lor din obligațiunea paternă, sau *cautione*, dacă dota era promisă sub condițiune sau mai bine, dacă era promisă bărbatului.

An
insen
cum
dotei.
Aj
țiune
riale,
Ve
pater
tote
ideilo
țel n

CAPITOLUL II

DREPTUL NOU ROMAN.

COLLATIO DESCENDENTIUM SI LEGISLATIUNEA LUI JUSTINIAN.

Secțiunea I.

DREPTUL CONSTITUȚIUNILOR IMPERIALE.

Am văzut deja, cum *collatio* sufere o modifi cațiune însemnată relativ la dotă, am arătat de asemenea, cum contrariu vechilor principii, s'a ajuns la raportul dotei, de către fiica *heres sua*.

Ajungem acum la o epocă, când această instituțiune, sufere noi schimbări prin constituțiunile imperiale, cari succesiv modifică vechile teorii.

Vechiul drept civil, se păru prea riguros: puterea paternă, constituțiunea familiei, regimul succesiunilor, toate acestea se transformară sub-influența timpului, ideilor filosofice, cristianismului, precum și decadenței moravurilor.

Pentru a aprofunda materia, vom căuta să vedem, cum *collatio* se depărtează din ce în ce mai mult de origina sa: la ideia unică de reparațiunea unui prejudiciu cauzat, idee, care slăbește din zi în zi, se unește principiul egalității între cosuccesibili, de la care se presupune, că defunctul n'a dorit să se depărteze, principiu, care deja apare în germine în *collatio dotis*.

Vom studia modificațiunile introduse de imperatori romanii, atât din punctul de vedere al bunurilor, cât și din punctul de vedere al persónelor.

§ 1. Modificările introduse relativ la bunuri.

Collatio, se modifică din punctul de vedere al bunurilor, prin trei cauze: augmentarea numărului peculilor, crearea donațiuni *antè* sau *propter nuptias* și intențiunea donatorului îndeplinită în donațiunea simplă.

1° În vechiul drept, nu se cunoștea de cât *peculium*. numit profectice, pentru a'l distinge de cele alte. Acest pecul, coprindea bunurile, pe care tatăl le da în administrațiunea fiului său.

Sub imperiu, se introduce peculul *castrense*, coprinzând cea-ce se da unui soldat la plecarea sa în campanie, cea-ce câștiga în resbel și cea-ce moștenea de la *commilitones* ai sei.

Asemenea acestui pecul, Constantin creă peculul *quasi-castrense* (320), în favórea óre căror funcțio-

narî. Acest pecul la început, coprindea liberalitățile făcute de către principe, oficerilor palatului; apoi, fu întins de către Honoriu și Teodosiu (422 și 424), la acquisițiunile asesorilor, avocaților și agenților pretoriului; de către Leon și Anthemius (479), la bunurile preoților și clericilor și în fine de Justinian (530), la darurile făcute de imperator și imperatrice.

Un alt pecul, numit *adventice*, fu creat tot de Constantin (316), pentru bunurile ce copii dobândeau în succesiunea mamei lor. Mai târziu, se întinde aplicațiunea acestui pecul de Honoriu și Arcadius (395), la bunurile provenind de la un ascendent matern; de Teodosiu și Valentinian (426), la liberalitățile dintre soți; de Leon și Anthemius (471), la darurile dintre fidanțați și în fine de către Justinian, la toate bunurile, pe cari copii le-au câștigat *ex alia re quam ex re patris*.

În urma asimilațiunii complete, a peculului *quasi-castrense* cu peculul *castrense*, toate bunurile, care-l compuneau, rămân dispensate de *collatio*: Tribonian o spune formal într'o interpolațiune dintr'un text al lui Ulpian, care nu cunoștea acest pecul (*l. 1, § 15, D. de collatione*).

Cât pentru peculul *adventice*, óre-cari bunuri, care-l compuneau, fuseseră dispensate de *collatio*, înainte de admiterea lor în acest pecul; dară pentru a nu se mai da loc la nici o îndoială, Justinian generalizează acéastă dispensă în constituțiunea sa: *Ut nemini dubietas orietur* (*Const. 21, C. de Collat., L. 6, T. 20*).

Să observăm, terminând aceia ce se raportează la pecul, că creațiunea peculului *adventice*, modifică necesarmente *collatio dotis*; dota adventice, constituită de un ascendent matern, nu mai e supusă la *collatio*, ca și ori-ce alt bun, care provine de la acești ascendenți.

2° O altă modificare la regulele colațiunei, proveni, din crearea donațiunei numită la început *antè nuptias* și sub Justinian *propter nuptias*, un fel de dotă a bărbatului, ea fu complet asimilată, dotei femeii: i se vor aplica deci regulile de la *collatio dotis* și nu acelea de la *collatio bonorum*.

3° Am ajuns la al treilea punct, adică la donațiunea simplă.

În vechiul drept roman chestiunea *collatio*, nu presenta nici un interes: în adevăr, său fiul este *in potestate* și atunci nu există donațiune, pentru că tatăl rămâne proprietar, nu va putea deci exista *collatio*; sau în alt caz, fiul e emancipat și atunci datorând *collatio* pentru toate bunurile sale, nu mai este nici un motiv, a le căuta origina.

Ast-fel donațiunea făcută unui *suus heres*, n'are nici un efect, dar se pôte să fie ea confirmată prin mórtea tatălui? Texte opuse ne lasă în incertitudine, regula era probabil, că nu există în acest cas donațiune; dară sub Diocletian, rescripte basate pe uma nitate și pe considerațiuni personale, fac să triumfe ideia contrară (*Fragm. Vaticana*, §§ 274—281).

În ori-ce cas însă, nu mai este cestiune de *col-*

latio, p
la mór
tiunea
donațiun

Justi
pusă la
quartel

Don
lul fără
e retro
făcută.

Dup
simple
tem cr
de ter
C. de
între
sau c
aceste

De
regula
sunt:

a)
sa, c

b).

plă,
sau c

Da
cipat

latio, pentru că donațiunea nu este valabilă, de cât la mórtea tatălui și textele nu prevéd de cât chesțiunea de a se ști, dacá copilul va prelevá sau nu donațiunea sa.

Justinian decide, cá donațiunea între vii va fi supusá la *collatio*, când e declarată imputabilá asupra quarței legitime.

Donațiunea simplá, este validatá prin mórtea tatálui fárá indicațiune de voință contrará și validitatea e retroactivá pêná la ziua, când donațiunea a fost fácutá.

Dupé aceste regule, Cujas, pretinde cá donațiunile simple sunt supuse la *collatio*, cu tóte astea nu putem crede, ca acéstá părere sá pólá prevalá, vis-à vis de termeni formali ai constituțiunei *Illud* (*Const. 20, C. de Collat., L. 6, T. 20*), care stabilește o corelațiune între imputațiunea asupra quarței legitime și *collatio*; sau cá donațiunile simple nu sunt imputabile asupra acestei quarțe și decí, ele nu sunt supuse la *collatio*.

De alt-fel, § 1 stabilește formal doué excepțiuni la regula nóstrá, decí regula existá. Aceste excepțiuni sunt:

- a). Casul, când donátorul și-a exprimat dorința sa, ca donațiunea sá fie supusá la *collatio*;
- b). Casul, când acela ce a primit o donațiune simplá, are comoștenitori, cari au primit și aceștia daruri sau donațiuni *propter nuptias*.

Dacá donațiunea simplá, a fost fácutá unui emancipat, în vechiul drept roman evident cá ea, era su-

pusă la *collatio*; dar sub regimul constituțiilor imperiale, Vinnius crede, că ea nu va mai fi supusă raportului, căci termenii așa de generali ai constituției *Illud*, nu implică asemenea gravă distincțiune; de alt-fel, intențiunea presumată a donatorului este aceeași și avem aplicarea principiului, că emancipații nu vor raporta aceia ce *sui heredes*, ar păstra la rîndul lor.

Resumând schimbările aduse prin constituțiunile imperiale, vedem că: *Collatio*, nu are loc de cât pentru fructele neconsumate ale peculului *adventice*, al cărui uzufruct îl are tatăl; ea nu se atinge nici de peculul *castrense* și nici de peculul *quasi-castrense*; în fine pentru peculul *profectice*, ea nu se aplică de cât la dotă, la donațiunea *propter nuptias*, la donațiunea imputabilă asupra quartei și la donațiunea simplă în două cazuri.

§ 2. Modificările introduse relativ la persóne.

Alte modificațiuni ale epocii imperiale, depind de schimbările aduse în starea persónelor și în ordinea succesiunilor.

Se știe mai întâi, că Justinian a introdus mari inovațiuni în materia adopțiunilor, ale cărei vechi efecte, n'au fost conservate în integritatea lor, de cât în cazul, când copilul era dat *in adoptiva familia* la unul din ascendenții săi, dacă însă era dat în adopțiunea unui *extraneus*, copilul, rămânea în fa-

milia sa
supus la
heres s
este dat

O no
numele
per obl

Aceia
drepturi
collatio
încă un
care ar

Ca c
de'una
la încep
eventua
C. h. t.
heres,

collatio
constit
primă
pații d
sau en

Acea
cabilă
succes

Fem
sui;
copil c

milia sa naturală. Numai în primul cas este deci supus la *collatio*, căci în al doilea cas, rămânând *heres suus*, se socotește printre aceia căroră *collatio* este datorată.

O nouă emancipațiune, numită Anastasiană, după numele imperatorului, care o înființă (503), se face *per oblationem precum et imperiale rescriptum*.

Aceia, cari sunt emancipați în acest mod, conservă drepturile lor în familia naturală și în acelaș timp *collatio*, le este impusă (*Const. 18, C. h. t.*). Iată dar încă un punct contrariu vechilor reguli pretoriene și care arată, progresul ideii de egalitate între descendenți.

Ca continuare a acestei tendințe, vedem în tot de'una pe emancipați, cerând a profita de *collatio*, la început pentru dota profectice, din cauza întorcerei eventuale la tată; Gordian (240) le-o acordă (*Const. 4, C. h. t.*), când dota se raportă de către o fiică *sua heres*, pentru că numai singură aceasta profită, de *collatio* făcută de emancipați. Imperatorul Leon, în constituțiunea sa *Ut liberis* (*Const. 17, C. h. t.*), suprimă această distincțiune și face să profite emancipați de *collatio dotis*, făcută de o fiică *sua heres* sau emancipată.

Această constituțiune *Ut liberis*, este încă remarcabilă în acest sens, căci ea introduce *collatio* în succesiunile noi.

Femeia ne-având puterea paternă, nu avea *heredes sui*; pretorul nu admitea la succesiune pe acești copii de cât ca *cognati*.

Senatus-consultus Orphitian (178), este primul monument legislativ, care a chemat pe copii la succesiunea mamei lor; dar acilea, nu p \acute{o} te fi cestiune de *collatio*, imposibilă cu vechile idei de indemnitate, pentru-că copii ne c \acute{a} știg \acute{a} nd bunur \acute{i} vre-o dat \acute{a} pentru mama lor, nici unul nu profit \acute{a} în succesiunea sa în detrimentul celor al \acute{i} și deci nu exist \acute{a} prejudiciu de reparat.

Acest *senatus-consultus* Orphitian, prin extensiune aplicat la bunică, fu în urmă aplicat printr'o constitu \acute{i} une a lui Valentinian, Teodosiu și Arcadius (389), ascenden \acute{i} lor materni, afară de re \acute{f} inerea de o treime în profitul descenden \acute{i} lor *per masculos*. (*Const. 4. Cod. Teod. de Legitim. haered. L. 5, T. 1*). Dar atunci, concursul nepo \acute{i} lor eș \acute{i} ți dintr'o fiic \acute{a} precedat \acute{a} , aducea v \acute{e} ț \acute{a} mare acelora, c \acute{a} ror mama lor, le-ar fi raportat dota, unchilor lor și m \acute{a} tușelor: ast-fel, (la 396) Arcadius și Honorius, îi oblig \acute{a} la *collatio dotis* a mamei lor (*Const 5, Cod. Teod. ibidem*).

Constitu \acute{i} unea ac \acute{e} sta servindu-se de cuv \acute{e} ntul *avunculi*, nepo \acute{i} ii refusar \acute{a} *collatio* m \acute{a} tușelor lor materne, *materterae*.

Leon (467), introduc \acute{e} nd *collatio* în succesiunile noi, nu o impune, de c \acute{a} t pentru dota profectice și în consecin \acute{t} ă pentru dona \acute{i} unea *ant \acute{e} -nuptias*, num \acute{a} i însă pentru moștenitorii de acelaș grad. Unchii și m \acute{a} tușele, refusar \acute{a} *collatio* a dotei profectice, la un grad mai dep \acute{a} rtat și reciprocamente, nepo \acute{i} ii și nep \acute{o} tele, le-o refusar \acute{a} .

528, Justinian pune capăt acestor neînțelegeri și tranșează chestiunea în sensul *collatio*, continuând ast-fel extensiunea, pe care am arătat-o deja mai sus (*Const. 29, C. h. t.*). Cuvintele *vel filio* din această constituțiune *Illam*, sunt probabil o eróre de copist, căci discuțiunile, pe cari voia să le termine Justinian, nu puteau să existe în succesiunea unui bun patern. Acésta, resultă din termenii chiar ai constituțiunei, care conservă reținerea unei treimî, stabilită numai pentru succesiunile noi.

În fine pentru a resuma schimbările din epoca imperială, vechea *collatio* subsistă cu óre-cari modificări pentru succesiunile vechi, adică pentru dotă și donațiunile profectice, între *heredes sui* și emancipați reciproc; pentru dotă și donațiunile ne profectice, între *heredes sui* numai și în fine, pentru cele alte bunuri profectice în sarcina emancipaților și în favórea celor *heredes sui*.

Pe lângă acésta, există o nouă *collatio*, pentru succesiunile materne, impusă numai pentru dotă și donațiunea *antè nuptias* profectice a succesibililor, sau a tatălui și mamei lor în favórea tuturilor, emancipați sau nu, cu reciprocitate între succesibili de acelaș grad sau între unchi și nepoți.

Secțiunea II

DREPTUL LUI JUSTINIAN.

Modificările aduse la *collatio* prin novelele
lui Justinian.

Am ajuns la ultima epocă a dreptului roman; trei novele ale lui Justinian, modifică încă vechile reguli relative la *collatio*.

Novela 18 Cap. VI (537), distruge mai întâiu principiul intact până acum, că nu se raportează de cât în succesiunile *ab intestat*. Intinzând regula succesiunilor testamentare, Justinian, face un nou pas către ideea de egalitate. Presumpțiunea, că defunctul n'a dorit să se depărteze de această idee, există tot așa de bine în cazul unui testament, cât și în cazul unei succesiuni legale, dară el (defunctul) poate manifesta ideea sa contrară, *nisi expressim designaverit*.

La 540, se face o modifi cațiune în privința execuțiunii *collatio dotis*. Am văzut mai înainte, că în cas de insolvabilitate a bărbatului, femeia se scăpa de obligațiunea *collatio*, raportând acțiunea sa în restituțiune și am șis, că această soluțiune cu tôte că equitabilă, căzuse probabil în desuetudine, cel puțin așa ne dă să înțelegem novela 97, Cap. VI: *et mulierem coactam conferre dotem*.

Justinian, restabilește vechea regulă a lui Ulpian, afară numai de cazul, când există vre-o culpă din partea femeii.

O constituțiune, (*C. 29, C. de jure dotium, L. 5, T. 12*); acordând femeii o acțiune, pentru a face să i-se restituie dota sa, *etiam constante matrimonio*, Justinian face o distincțiune: femeia, este ea *sui juris et perfectae aetatis*, insolabilitatea bărbatului nu o liberează de obligațiunea *collatio dotis*, ea este în culpă, căci trebuia să ceară restituțiunea la timp; din contră fiind *in potestate* și tatăl nu-a consimțit la cererea sa, de a intenta acțiunea în restituțiune, ea se va libera raportând numai acțiunea sa, *nudam actionem*, cu excepțiune însă, dacă dota este de o importanță mare, căci atunci femeia este vinovată, putând în acest cas să intenteze acțiunea în restituțiune și fără consimțământul tatălui.

Aceste reguli sunt origina art. 1282 al nostru, corespunzător Art. 1573 C. C. Fr., de care vom vorbi mai târziu.

În fine novela 118 (542), răsturnând tot sistemul succesoral, face să dispară oricare distincțiune între succesiunile: *jure civili*, *jure praetorio* și cele după constituțiunile imperiale. În consecință dar, diferențele, pe cari le-au semnalat mai sus, între *collatio* a moștenitorilor *sui* și aceia a emancipaților, dispar.

Însă emancipații, rămân supuși la *collatio*, cu toate că succed în virtutea novejii, pentru-că emancipatul Anastasian o datora, cu toate că succeda *jure civili*, numai că ei vor profita de aceia efectuată fie de *heredes sui*, fie de către emancipați.

Am ajuns în fine a termina, studiul transformațiunii

nilor prin care a trecut *collatio* la romanii Principiul egalității, pe care l'am văzut înăscându-se, finește prin a domina toate cele alte reguli relative la această materie.

După novele, *collatio*, poate fi numită *raport*, atât ea seamănă cu instituțiunea noastră actuală, fără a-i fi identică totuși. De alt-fel ideia de reîntorcere implicată de cuvântul *raport*, este exactă, pentru-că numai este vorba de cât de remiterea în masa succesiunii — unde toți moștenitorii vor lua parte — a oare-căror bunuri, eșite din patrimoniul lui *de cuius, profectitia bona*.

DR

Ori
ce an
unde
princ
An
în tir
vit le
Ma
să re
mânc
ființa
egali

DREPTUL CIVIL ROMÂN.

DESPRE RAPORTURI.

Art 751—774, 738—741, 846, 1282 și 1914 C. C.

Noțiuni generale.

Origina raportului, ne este cunoscută prin studiul, ce am făcut asupra acestei instituțiuni la Români, unde s'a născut, pentru a nu se călca în picióre principiul equității.

Am văzut transformarea lentă, prin care a trecut în timp de secolî, cunoștem dar sursele, cari au servit legiuitorilor moderni.

Marea revoluțiune francesă, face ca principii noi să reiese la lumină. Dreptul de succesiune, conformându-se acestor mari principii, cari tindeau la desființarea feudalității și a privilegiilor, la restabilirea egalității politice și civile, urmă neapărat, ca institu-

țiunea raportului să se modifice, ca și toate cele alte instituțiuni legislative.

Principiul egalității, devenind baza ordinei sociale, a relațiilor între oameni, cu atât mai mult, a trebuit a fi luat în considerație, când e vorba de membrii aceleiași familii, de erezii de sânge în grad succesibil, pe cari legea îi chiamă la mórtea lui *de cujus*, a împărți bunurile lăsate de acesta.

Pentru a ajunge la această egalitate, atât de mult de dorit între membrii aceleiași familii și în acelaș timp pentru a pune în evidență respectul său pentru proprietate și a da o sancțiune puterei paterne, legiuitorul frances a căutat, să formeze o combinațiune din diversele reguli, cari s'au succedat asupra acestei materii, sancționând următoarea, că: «moștenitorii cei mai apropiați, vor avea drept la o rezervă, de care nu vor putea fi lipsiți; iar aceia ce un moștenitor, ori-cărei linii ar aparține, va fi primit de la defunct, se va considera ca un avans și în consecință, venind la succesiune, va raporta, afară de cazul când donatorul și va fi manifestat expres voința sa contrară sau când moștenitorul, renunțând la succesiune, nu ia parte la împărțeală».

Legiuitorul frances după cum vedem, admite raportul între toți moștenitorii fără nici o deosebire, pe când cel român părăsind de astă dată codul frances, pe care l'a avut de model și reproducând principiile dreptului roman (*L. 12. Cod. Lib. 3. Tit. 38* și *L. 17. Cod. Lib. 6. Tit. 20* precum și *L. 29* și *L. 30 § 2.*

Cod. Lib. 3. Tit. 38
 Art. 1
 linie c
 nit prin
 acelaia
 din ór
 unul c
 tând o
 alți, m
 din pa
 descen
 tul își
 înainte
 rapo

Dacă
 colater
 această
 tate a

Prin
 de la
 denții
 șiunea

Pute
 este: c
 descen
 cesiun
 la asc
 toreste
 mențin

Cod. Lib. 3 Tit. 28), admise și de legiuitorul Italian în Art 1001 și 1014, a prescris raportul *numai în linie dreaptă descendentă*, prin urmare el, a mărginit principiul egalității, la *descendenți* numai, la copii aceluiși părinte, crezând că, dacă un *pater familias* din ore-cari împrejurări a favorizat în viață fiind, pe unul din copii sei, i-a dăruit ore-cari bunuri, așteptând ocaziunea de a face asemenea daruri și celor alți, nu este nici un motiv a presupune parțialitate din partea părintelui, de ore-ce darul făcut unuia din descendenți, nu era o favoare exclusivă, căci defunctul își propunea de a o întinde în favoarea tuturilor, înainte de a muri și de aceia legea voește, ca prin raport dreptatea să profite tuturilor.

Dacă însă părintele favorisează pe un ascendent sau colateral, se vede destul de clar, că el a voit să rupă această egalitate și prin urmare nu mai este necesitate a căuta, să o îndreptăm prin raport.

Prin urmare deci, conform acestor principii luate de la Romani și din codul Italian, colateralii ascendenților și soțul supraviețuitor vor fi scutiți de obligațiunea raportului.

Putem defini raportul în materie de succesiuni, că este: o operațiune preliminară a împărțelei, prin care descendentul legitim sau natural aduce la masa succesiunii liberalitățile, primite direct sau indirect de la ascendentul său (Art. 751) precum și banii, ce datorește acestui ascendent (Art, 738), cu scop de a se menține egalitatea între toți descendenții succesibili.

Legiuitorul român, de și nu se ocupă în Art. 751 precum și în întreaga secțiune «*Despre raporturi*», de cât de raportul donațiunilor, nu trebuie să perdem din vedere, că dânsul în secțiunea intitulată «*Despre împărțirea succesiunii*», consacră câte-va articole în privința raportului datoriiilor, pe care unul sau mai mulți descendenți succesibili, le au către succesiune sau către ascendentul lor la a cărui succesiune vin (Art. 738—741).

Observăm asemenea, că de și Art. 738 decide în mod general că: «ori-ce erede este ținut să raporteze donațiunile și sumele ce-a primit de la defunct», trebuie însă să'l combinăm cu art. 751, căci acesta regulează, de către cine se datorește raportul, restrângându-se aplicațiunea lui numai la eredi descendenți.

În resumat deci, după codul nostru sunt raportabile: *donațiunile între vii și datoriiile*, diferind de legea francesă în care sunt raportabile și legatele.

Pentru a studia materia raportului, o voi divide în 3 părți, examinând succesiv: 1) *raportul donațiunilor*, 2) *raportul datoriiilor* și al 3) *cauzele de încetare ale raportului*.

Art.
beneficiu
denții a
defunct
a di-pus
763, 844
Art.
cere leg
751, 763
C. C. F
Art.
mentul
cesiunei
de acea
Art.
calitate
s'an făc
C. C. F

CAPITOLUL I

RAPORTUL DONAȚIUNILOR.

Secțiunea I.

§ 1. Persónele obligate a raporta.

Art. 751. — Fiul sau descendentele, care vine la succesiune, chiar sub beneficiu de inventariu, împreună cu frații ori surorile sale sau cu descendenții acestora, trebuie a raporta coerereșilor seși, tot ce a primit de la dețunet prin dar, atât direct cât și indirect, afară de casul când donatorul a di-pus alt-fel. (Art. 650, 669, 704 urm. 738, 739, 752 urm. 757, 758, 761, 763, 845, 846, 946, 1282, 1914 C. C. R. Art. 1001 și 1014 Cod It.).

Art. 752. — Eredele ce renunță la succesiune póte opri darul sau a cere legatul ce i s'a făcut, în limitele părți disponibile. (Art. 695 urm. 751, 763, 841 urm. 847 urm. 851, 894 urm. 899 urm. C. C. R. și Art. 745 C. C. Fr.).

Art. 753. — Donatarul care nu va avea calitatea de a moșteni în momentul donațiunei, dar care avea această calitate la epoca deschiderei succesiunei, este obligat de a face raport, dacă donatoarele nu l'a dispensat de aceasta. (Art. 651, 751, 846 C. C. R. Art. 846 C. C. Fr.).

Art. 754. — Donațiunile și legatele făcute fiului unei persóne, care are calitatea de erede în momentul deschiderei succesiunei, sunt presumpse că s'au făcut cu scutirea de raport (Art. 651, 669, 751, 755, 756, 1200, 1202 C. C. R. Art. 847 C. C. Fr.).

Art. 755. — Fiul care vine cu dreptul său propriu la succesiunea donatorului, nu este obligat a raporta darul făcut părintelui său, chiar când ar primi succesiunea acestuia; dar când fiul vine la succesiune cu dreptul de reprezentațiune, atunci este dator să raporte accia ce s'a dăruit părintelui său, chiar în cazul când ar fi renunțat la succesiunea părintelui. (Art. 664 urm. 668, 685 urm. 751, 754 C. C. R. Art. 848 C. C. Fr.).

Art. 756. — Donațiunile și legatele făcute soțului unui descendent succesibil, sunt socotite ca făcute cu scutirea de raport.

Dacă darurile sau legatele s'au făcut la doi soți împreună, din care numai unul este descendent cu drept de succesiune, partea dăruită acestui din urmă este supusă raportului. (Art. 669, 751, 754, 1200, 1202 C. C. R. Art. 849 C. C. Fr. Art. 1006 C. Ital.).

Causa raportului după cum știm deja, este intențiunea defunctului, care se presupune, că nu a voit să avantajeze pe vre-unul din succesibili săi mai mult de cât pe cei alți. Legea ne arată condițiunile, în care trebuie să se găsească o persoană, pentru a fi obligată la raport și anume:

1° *Se fie erede descendent.*

2° *se fie donatar al ascendentului la a cărui succesiune vine se ia parte,*

3° *să nu fie dispensat de raport, prin voința expresă a ascendentului donator, și*

4° *să vină la succesiunea ab intestat a acestuia.*

Fiul sau descendentele, după cum se exprimă Art. 751, fie el legitim sau natural—iar nu orî-ce moștenitor, după cum zice articolul corespunzător din codicele frances și după cum greșit se exprimă și Art. 738 al nostru, — care vine la succesiunea *ab intestat* a ascendentului său, — căci în succesiunea testamentară raportul n'are loc (*Laurent. V. X. p. 556*)—,

împreună cu frații și surorile sale sau cu descendenții acestora, este obligat să raporteze comoștenitorilor săi, adecă celor alți descendenți ai defunctului, toate bunurile mobile sau imobile, corporale sau incorporale, ce ar fi primit personal de la defunct prin dar, atât direct cât și indirect, afară de cazul când defunctul, ar fi dispus alt-fel, facultate, care nu-i aparține de cât lui (*Laurent V. X. p. 568*), ȳicând expres, cã cea-ce a dat descendentului sãu succesibil, este peste partea sa (Art. 846).

Am spus cã prima condiȳiune, ca cine-va sã pãtã fi obligat a raporta este, ca sã fie erede descendent, am semnalat asemenea, ce deosebire existã în acẽstã privinȳã între legislaȳiunea nãstrã și cea francezã.

Nu se face nici o distincȳiune, dacã descendentul primește succesiunea pur și simplu sau sub beneficiu de inventar, cãci acceptaȳiunea beneficiarã, nu modificã drepturile și datorile, ce existã între moștenitori.

Cãt pentru cea de a doua condiȳiune, adicã cã: descendentul sã fie donatar al ascendentelui la succesiunea cãruia vine, persãna ce reclamã raportul, va putea probã acest fapt, atât prin scris cât și conform Art. 1198 și 1203 prin presumpȳiuni (*Laurent V. X. p. 651*).

Din faptul cã legea cere, sã fie personal donatar acel descendent, care e obligat a raporta, puȳin îi pasã legiuitorului, ce au devenit bunurile dãruite sau cine a profitat în definitiv de donaȳiunile fãcute de defunct, reies urmãtãrile consecinȳe:

a) Donațiunea făcută fiului unui descendent succesibil, este presumată, ca făcută cu dispensă de raport (Art. 754), cu toate că această donațiune, se poate să fie făcută în considerația tatălui sau chiar în profitul exclusiv al acestuia.

b) Donațiunea făcută părintelui unui descendent succesibil, când acest descendent vine la succesiunea donatorului prin propriul său drept, nu raportează donațiunea făcută tatălui său și acesta, chiar în cas când ar fi primit succesiunea acestuia. Când însă fiul, vine prin dreptul de reprezentațiune, chiar dacă renunțarea la succesiunea tatălui său, l'ar fi împedecat a profita de dar, este obligat a raporta (Art. 755).

c) Asemenea avem și Art. 756, care conține o dispozițiune analogă. Donațiunea făcută soțului unui descendent succesibil, se socotește ca făcută cu dispensă de raport, iar când donațiunea s'a făcut la 2 soți împreună, dintre cari numai unul este succesibil, partea dăruită acestuia din urmă, este raportabilă.

De ce ôre, se mai zice în Art. 754 și 756 că donațiunile făcute fiului sau soțului unui descendent succesibil, sunt scutite de raport?

Cu totă controversa ce există asupra acestui punct, credem însă că legiuitorul, a voit să zică un lucru, care se înțelegea de la sine și anume că: raportul nu se datorește nici odată pentru altul și că pentru a fi supus acestui obligațiunii, descendentul succesibil trebuie să fie în acelaș timp donatar sau legatar al

ascende
751, c
că nu
nalmen

A tr
fie obli
nu fie
donato

Disp
întinsă
prin ac
tr'un a
formal
între
racteru
având
ea nu
identif
prin v
printre
entre

Câr
coprin
póte
câștig
cele c
Greni

De
expres

ascendentului. Afară de acestea, mai avem și Art. 751, care se pronunță într'un mod destul de clar, că nu raportează de cât acela, care este personalmente donatar.

A treia condițiune, pentru ca un descendent să fie obligat a raporta, am zis că este aceea, ca el să nu fie dispensat de raport de către ascendentul său donator (Art. 751 și 846).

Dispensa, va putea fi mai mult sau mai puțin întinsă, după voința disponentului și poate fi acordată prin actul, care conține donațiunea, precum și printr'un act posterior, care însă trebuie investit cu toate formalitățile, cerute pentru validitatea dispozițiilor între vii. Această investire își are rațiunea în caracterul lucrurilor chiar, căci declarațiunea de dispensă, având de obiect modificarea liberalităților anterioare, ea nu este de cât corolariul acestei modificări, se identifică cu dânsa, e de aceeași natură și trebuie prin urmare supusă regulilor generale ale actelor, printre cari ea se clasifică (*Saintespès—Lescot. Des donations entre vifs et des test.*).

Când însă dispozițiunea și dispensa de raport, sunt coprinse în două acte diferite, această dispensă nu poate avea efect retroactiv, în prejudiciul drepturilor câștigate de terții persoane, în intervalul ce separă cele două acte (*Aubry et Rau. Cours de dr. civ. fr.—Grenier, Des donations.*).

De și Art 846 cere, ca dispensa de raport să fie expresă, totuși disponentele nu este obligat, a între-

buința termenii sacramentali ai acestui articol. Orî-ce expresiuni echivalente, prin cari își va manifesta voința, face ca dispozițiunea să fie valabilă. Mulți autori sunt de părere, că această dispensă nu trebuie să fie literală și că e destul ca ea, să resulte evident din contextul sau natura dispozițiunei coprinsă în actul de donațiune.

Demolombe zice: „Credem, ca o maximă universalmente admisă, că este suficient ca expresiunile „întrebuințate de disponente, orî-care ar fi ele, se arate în mod evident voința sa, de a acorda dispensa de raport. Această doctrină, continuă dânsul, „este cu totul conformă geniului dreptului nostru modern, care a lăsat la o parte formalismul și „subtilitățile gramaticale, pentru a face să prevaleze „pretutindeni regulile bunului simț și ale bunei credințe“.

Găsim în legislațiunea noastră două casuri în Art. 845 și 794, în cari dispensa de raport, este acordată într'un mod tacit.

În fine am zis, că a patra condițiune pentru ca un descendent să fie ținut a raporta, este ca să vină la succesiunea *ab intestat* a donatorului.

Raportul făcând parte din titlul, care se ocupă de moștenirea *ab intestat*, nu are loc de cât la moștenirea deferită prin lege (Art. 650), nu însă și la cea testamentară, când de exemplu universalitatea averei, este atribuită unui descendent în calitatea sa de legatar universal (Art. 888 urm.), căci raportul fiind

intemei
lul, nu r
că el v
'și-a ma
și alții).

Obiec
moșteni
prin vre
că, dacă
nu este
înceteaz

a) D
înaintea
său des

b) D
exclus

c) D
siune,

ca și c
renunț
ab her

rile se
ar fi f

ca și
ralități

Urm

legei v
de Ar

Sect. I

intemeiat pe voința presupusă de egalitate a defunctului, nu mai poate avea loc în acest caz presumpțiunea, că el voește egalitatea între moștenitori, îndată ce și-a manifestat voința contrară (*Laurent. V. X. p. 556 și alții*).

Obiectul raportului fiind, a stabili egalitatea între moștenitori, când unul dintre dânsii este avantajat prin vre-o liberalitate primită de la defunct, urmază că, dacă descendentele donatar repudiază succesiunea, nu este obligat a raporta. Obligațiunea raportului încetează deci în următoarele cazuri:

a) Dacă descendentul donatar, încetează din viață înaintea ascendentului donator, fără a lăsa la rândul său descendenți, cari să-l reprezinte.

b) Dacă în casurile prevăzute de Art. 655, este exclus de la succesiune, ca nedemn.

c) Dacă descendentul donatar, renunță la succesiune, căci în acest caz după Art. 696 e considerat, ca și cum n'ar fi fost nici odată moștenitor, căci renunțarea îl face cu totul strein de moștenire *alienus ab hereditate* (*L. 22 § 1. Cod. Lib. 6. T. 20*) și lucrurile se petrec în privința-î, ca și cum liberalitățile ar fi fost făcute unui *extraneus*, rămânând supus, ca și oricare alt donatar la reducere, dacă liberalitățile pe cari le-a primit, esced partea disponibilă.

Urmează de acilea, că și fiica dotată sub imperiul legii vechi, va fi scutită de raportul dotei prevăzut de Art. 1914, renunțând la succesiune (*Cass. Rom. Sect. I. Bulet. pe 1884 p. 392*).

Această dispozițiune, de și pare a fi consecința logică a principiilor dreptului relative la raport, totuși este de criticat, căci ascendentul donator, făcând o liberalitate fără dispensă de raport, a înțeles a face descendentului un avans asupra moștenirii viitoare, iar nu a dispune de partea sa disponibilă. Deci, dacă descendentul donatar renunță la succesiune, el renunță la o liberalitate, care în spiritul donatorului, trebuia să fie imputată asupra părții sale de moștenire. În spiritul voinței donatorului, el ar trebui, să primescă moștenirea și să raporteze bunurile, ce i-au fost date în socoteala părții sale din moștenirea viitoare. În loc de a primi moștenirea, el renunță la dânsa, cea-ce însemnează, că renunță și la rezervă și prin urmare la donațiunea, făcută ca avans sau ca înaintare asupra acestei rezerve.

Art. 752. permițând descendentului donatar, de a opri darul, când renunță, îi permite deci implicitamente de a-și lua rezerva, cu toate că el încetează de a mai fi moștenitor, cea-ce nu e tocmai logic.

În privința legatelor, ce testatorul a putut lăsa descendentului său, fără scutire de raport, legiuitorul Italian în Art. 1003 corespunzător cu Art. 752 al nostru, a prevăzut un adaos, că: «eredele, care renunță la succesiune, nu poate reține sau reclama nimic cu titlu de rezervă», ast-fel că, în legislația italiană cesiunea cumulului, este definitiv stabilită într'un sens destul de liberal.

După legislațiunea noastră, dacă ascendentul a lăsat

desc
sau
(Art.
la s
părț
D
cesin
lega
men
(Art
nu
cu
aces
înfe
A
de
Ror
titlu
L
o a
des
nur
ten
col
disp
și
I
ma
cea

descendentului său succesibil un legat, fie particular sau singular (Art. 899 urm.), fie cu titlu universal (Art. 894 urm.), acest descendent poate, renunțând la succesiune, să ceară darul sau legatul în limitele părți disponibile (Art. 841 urm. și 847 urm.).

Dacă însă descendentul legatar, nu renunță la succesiunea, unde este chemat *ab intestat*, nu poate cere legatul, care devine caduc și se stinge, chiar în momentul când ia naștere, adică la mórtea testatorului (Art. 899). Urmează dar de acilea, că descendentul, nu poate cumula calitatea de moștenitor *ab intestat* cu aceia de legatar, el trebuie să aleagă una din aceste două, cea-ce fără îndoială, este în contra voinței testatorului.

Această dispozițiune, este criticată cu drept cuvânt de către toți autorii, ea nu era cunoscută nici la Romani, unde legatele se presupuneau, a fi făcute cu titlu de priceput (*L. 39 § 1. Dig. Lib. 10. T. 2; etc.*).

La noi dispozițiunea acestui articol, dă naștere la o anomalie și mai mare, căci după Art. 751, numai descendenții succesibili sunt supuși raportului, deci numai lor le este interzis, a cumula calitatea de moștenitor cu aceia de legatar, pe când un ascendent sau colateral, căruia testatorul i-a legat ceva, chiar fără dispensă de raport, acest moștenitor ar putea primi și legatul și moștenirea.

Din aceasta vedem, că legiuitorul acordă avantaje mai mari rudelor de departe, de cât celor de aproape, cea-ce este în contradicțiune cu voința presumpță a

testatorului, care e presupus, că are o afecțiune mai mare pentru rudele apropiate, cari sunt descendenții, de cât pentru rudele mai depărtate.

Pentru a curma aceste anomalii, legiuitorul nu avea, de cât să reproducă și acea parte din Art. 1003 al codului italian, corespunzător cu Art. 751 al nostru și pe care am citat-o mai sus, punând în principiu, că: «legatele nu sunt supuse raportului, de cât când această obligațiune, este impusă de testator și stabilind în limitele părți disponibile, quantumul darului, ce trebuie reținut de către descendențele, care renunță la succesiune, imputând acest dar, asupra rezervei mai întâiu și apoi asupra porțiunii disponibile, ca supliment până la concurența acestei porțiuni».

§ 2. Moștenirea la care se face raportul.

Art. 757. — Raportul nu se poate face de cât numai la succesiunea donatorei (Art. 651, 751, 763, 1273 urm. C. C. R. Art. 850 C. C. Fr.).

Scopul raportului fiind, de a stabili între moștenitorii lui *de cuius*, egalitatea părților ce sunt chemați a lua fie-care, se înțelege destul de ușor, că regulile relative la raport. nu-și vor avea aplicațiune de cât la succesiunea donatorului. Ast-fel, când un nepot va primi un dar de la bunicul său, numai venind la succesiunea acestuia, va fi obligat la raport și nici de cum la aceia a tatălui său, chiar când aceasta, s'ar deschide în urma aceleia a bunicului precedent.

S'a obiectat totuși, că succesiunea tatălui ar fi mai mare, dacă aceia a bunicului—care în cazul precedent se confundă—n'ar fi fost micșorată, prin liberalitatea cu care a fost gratificat nepotul, dar la aceasta putem răspunde, că acelaș lucru s'ar fi întâmplat și dacă donațiunea ar fi fost făcută unui *extraneus*.

Legea în fine, bazează obligațiunea raportului pe intențiunea presumtă a donatorului, care se crede că dorește—cu toate donațiunile, pe cari le-a făcut—, să mențină egalitatea între moștenitorii, ce vin la succesiunea sa, ori din moment ce donatarul nu vine la succesiunea donatorului său, nu mai există nici o rațiune, care să oblige pe legiuitor, ca să-i impună raportul în profitul celor-alți moștenitori.

Din această regulă rezultă, că un copil într'un cas ôre-care va putea, să posedă o mai mare parte din patrimoniul familiei, de cât cei alți. Să presupunem spre ex. că bunicul, care n'are de cât un fiu și mai mulți nepoți, dispune în favórea vre-unuia din acești nepoți de partea disponibilă a bunurilor sale, care în acest cas după lege este jumătate din avere și tatăl la rândul său, dă tot acestui copil prin preciput, cantitatea sa disponibilă, rezultă de acilea evident, că acest copil va întruni o cantitate de bunuri cu mult superióră aceleia, ce o vor obține cei alți copii.

În general, este destul de ușor, a vedea cui trebuie să atribuim această calitate de donator și adesea chiar bunul simț e suficient.

Regula din Art. 757, a părut atât de evidentă le-

giuitorului italian, în cât a cređut de cuviință s'o elimineze, ca fiind de prisos.

Dispozițiunea cu titlu gratuit emanând de la mai multe persóne, cari au dispus prin acelaș act, acel ce-a profitat de dânsa, va raporta la succesiunea fie-cărei din aceste persóne, pentru partea cu care a contribnit sau e presupusă că a contribuit la această liberalitate.

§ 3. Persónele cari pot cere raportul și cari profită de el.

Art. 763. — Legatarii și creditorii nu pot pretinde ca erezii să facă raport (Art. 699, 751, 757, 769, 785, 801, 848 urm. 974 C. C. R. Art. 857 C. C. Fr).

Din Art. 751 resultă în de ajuns, cu tóte că aceasta nu se spune expres ca în Art. 1014 Cod It., că raportul nu se datorește de cât între descendenți, *inter fratres*, prin urmare numai ei pot să'l ceară de la cei alți descendenți.

Dreptul de a pretinde raportul, aparține fie-căruia din erezii descendenți contra fie-căruí din coerezii seí în parte. Aceleași drepturi și obligațiuni, le au fiecare din descendenți unul vis-à-vis de altul, ca o consecință inevitabilă a egalității, ce legislațiunea noastră stabilește între dânsii. Acest drept, aparține nu numai descendenților legitimi, dar și celor naturali, căci aceștia în privința succesiunii mamei lor, sunt asimilați descendenților legitimi. (*Art. 652 § 2, 677 și 678*).

Legatarii și creditorii, după cum se exprimă Art. 763, nu pot cere raportul donațiunilor făcute descendenților succesibili de către debitorul lor, care este ascendentul donator și nici nu pot să se folosească de acest raport, când ar avea loc, cerut de alții în drept, căci creditorii posteriori donațiunei, nu pot avea nici un drept asupra bunurilor, eșite deja din patrimoniul lui *de cujus* înainte de constituirea creanțelor lor, căci sunt bunuri, asupra căror ei n'au putut contă, iar creditorii anteriori donațiunei sunt în culpă, căci chiar prin ipotecă, ar fi trebuit să ia óre-cari garanții, ne făcând acest lucru, rezultă că ei au avut suficientă încredere personală în debitorul lor, rămânându-le însă în acest cas dreptul acordat de Art. 795 C. C., pentru a cere prin acțiunea pauliană, revocarea donațiunilor făcute în fraudă lor.

Orî-cât de absolută ar fi această regulă, e natural că, nu se aplică de cât la donațiunile între vii, căci în ceia-ce privește legatele, acestea nu pot fi achitate, de cât în urma plăți integrale a tuturilor datorilor lui *de cujus*. Aceste bunuri legate formează gajul creditorilor, pentru că ele n'au eșit încă din patrimoniul defunctului și se știe că: «*non sunt bona, nisi deducto alieno*». (*Laurent V. X. p. 587*).

Simpla suprimare a cuvîntului «*succesiunei*» din Art. 763, în care vedem că se vorbește de creditorii în genere, nu póte da loc la vre-o îndoială, că legiuitorul nostru n'a voit să se depărteze de textul frances, care în Art. 857 țice: «*Le rapport n'est*

pas dû aux légataires ni aux créanciers de la succession», și că prin urmare, nu s'a gândit de cât numai la creditorii moștenirei, iar nu la creditorii personali ai descendenților.

După termenii Art. 974 creditorii, pot exercita toate drepturile și acțiunile debitorului lor, afară de acele exclusiv personale. Ne întrebăm: *dreptul de a cere raportul, face parte din regula sau din excepțiunile acestui articol?*

Drepturile pecuniare, singurele cari se pot estima în bani, intră în patrimoniul unei persoane și prin aceea se deosebesc de drepturile morale. Dreptul de a cere raport, face parte din patrimoniul moștenitorilor și fiind un drept pecuniar — Pothier, îl numește *in bonis* — creditorii personali ai unui descendent au drept numai să profite de raport, când e cerut de debitorul descendent, pot și singuri însă, să'l ceară conform Art. 974 și 975, fie că moștenitorul a primit moștenirea pur și simplu sau sub beneficiu de inventar, fie că el a renunțat, este suficient în acest cas, ca creditorii să fi anulat renunțarea după Art. 699 C. C.

Din Art. 699, 769 și 785 rezultă implicit, că dreptului de a cere raportul, i-se aplică regula din Art. 974, căci dacă după aceste articole, creditorii personali ai unui erede, au dreptul a accepta succesiunea în locul său, a anula renunțarea făcută în prejudiciul drepturilor lor și a provoca partagiul, apoi numai rezultă nici o îndoială, că dânsii sunt chiar

prin aceasta autorizați, a cere raportul, pentru că după cum am arătat deja, acțiunea care tinde la facerea raportului, nu este de cât un incident al acțiunii în partagiu.

De óre-ce dreptul de a cere raportul, aparține tuturor creditorilor personali ai eredităților descendente, rezultă că acest drept va aparține și creditorilor succesiunii, de câte ori ei vor deveni creditori personali ai eredităților succesibile, cea-ce se întâmplă în cazul, când acești eredități primesc succesiunea pur și simplu (Art. 685 urm.), pentru că atunci ambele patrimonii se confundă — *confusio bonorum* — într'unul singur, așa în cât toate drepturile ce moștenitorul avea contra defunctului, precum și toate drepturile ce moștenirea avea contra lui, se sting prin confuziune (*Laurent V. X. p. 348*).

Ast-fel dar, putem resuma regula din Art. 763 în modul următor :

1° Creditorii personali ai unui ereditate pot pretinde raportul în tot-d'a-una, iar

2° Creditorii succesiunii, adică ai defunctului, pot să'l ceară numai în cazul, când ereditățile a primit succesiunea pur și simplu.

Nu pot cere raportul adică are loc aplicațiunea Art. 763 :

a). Când ereditățile a primit succesiunea sub beneficiu de inventariu și,

b). Când creditorii defunctului, au cerut separațiunea

de patrimoniului între averea lui *de cuius* și aceea a eredelui (Art. 781 urm.).

«*Legatarii*, țice Art. 763, *nu pot pretinde ca erezii să facă raport*». Acest articol conține un principiu, care la prima vedere s'ar părea că este în contradicere cu Art. 849, care determină partea disponibilă ast-fel: „Partea disponibilă se calculează cu chipul următoriu: „pe lângă bunurile ce-a lăsat donatoarele sau testatoarele în momentul morții sale, se adaugă prin calcul „și bunurile de cari a dispus prin donațiuni între „vii, după starea lor din momentul donațiunii și „după valoarea ce au avut în momentul morții donato- „relui. Din această masă de bunuri scăzându-se „datoriile, pe cea-ce va rămânea se calculează partea „disponibilă, după numărul și calitatea erezilor“ (C. C. 766 urm. 772, 848, 850. C. C. Fr. 992).

Să presupunem, că se găsesc față în față descendenți și legatari, cărora defunctul le-a lăsat totul sau parte din disponibil, ne vom întreba: Legatarii, dacă nu pot cere raport, nu pot ei să ceară, nici chiar raportul fictiv al donațiunilor între vii făcute de defunct, pentru a calcula porțiunea disponibilă? Cu alte cuvinte care din Art. 763 sau 849 îl vom aplica, când un părinte a făcut unuia din copii săi o donațiune, ca un avans asupra succesiunii și pe urmă dispune prin legate de totul sau de parte din disponibil.

Mult timp jurisprudența franceză a confundat dreptul de a cere raportul, cu acela de a urmări reuniunea fictivă a bunurilor dăruite, până când s'a

stabilit într'un mod definitiv, a se aplica Art. 992 corespunzător cu Art. 849 al nostru, în favoarea legatarului, adică ca bunurile dăruite succesibilului fără dispensă de raport, să se reunească fictiv la bunurile ce se vor găsi în succesiune, pentru a se putea astfel calcula partea disponibilă.

Art. 849 prescriind reuniunea fictivă, nu obligă pe donatar, a repune bunurile dăruite în masa succesiunii de împărțit, ci 'l obligă, a socoti în masa disponibilului bunurile, ce iau fost date ca avans asupra moștenirei. Partea disponibilă odată fixată, după Art. 763 legatarul, ne putând cere raportul și după Art. 848 nici reducerea donațiilor, față cu dânsul bunurile dăruite rămân în patrimoniul donatarilor.

În principiu donațiile sunt irevocabile. Dacă legatarul, au dreptul a cere reuniunea fictivă a donațiilor între vii pentru calculul disponibilului, dânsul nu pot exercita nici un drept asupra bunurilor dăruite, orî-ce specie de legat neputând a se achita, de cât din bunurile existente în succesiune. Decî, aceste bunuri ne fiind suficiente sau chiar neexistând în succesiune nici un bun, legatele rămân caduce în parte sau în total. Credem, că această soluție, este și în armonie cu intențiunea testatorului. El s'a lipsit irevocabil de bunurile dăruite și nu mai pôte printr'o nouă liberalitate, să dispună încă odată, de cea-ce a dăruit deja.

Să observăm însă, că modul calculării disponibilului,

depinde de voința defunctului, care poate să-și exprime dorința sa, ca legatul să fie îndeplinit din bunurile, cari se vor găsi la mórtea sa și în acest cas, reuniunea fictivă de care am vorbit, nu va mai avea loc. Testatoarele, poate da liberalități sale o mai mare sau mai mică extensiune, după cum va zice, a fi calculat legatul asupra întregii sale averi sau numai asupra bunurilor lăsate la mórte-i, trebuie să luăm în considerație intențiunea sa, dacă el n'a exprimat-o în termenii formali, judecătorul va proceda pe cale de interpretare, observăm termenii, în cari legatul e făcut.

ACȚIUNEA ÎN RAPORT.

Acțiunea în raport, aparține tuturilor moștenitorilor descendenți, a căror parte din succesiune, se micșorează prin liberalitățile lui *de cujus* (*Laurent. V. X. p. 588*).

Descendenții, cari cer raportul, vor trebui să dovedească aceasta în virtutea principiului, că: «reclamantul trebuie să probeze fundamentul cererii sale» (Art. 1169).

Donațiunile directe și legatele se vor dovedi prin actele, cari au trebuit să se întocmească de părți, de óre-ce donațiunile nu pot avea efect, de cât în virtutea unor acte scrise și cu îndeplinirea óre-căror formalități.

Donațiunile manuale adică acele făcute prin tra-

dițiune din mână în mână și donațiunile deghizate sau indirecte, precum și împrumuturile făcute unui descendent (Art. 738), în privința acestora descendenții succesibili, vor putea invoca și proba testimonială și presupțiunii (Art. 1198 și 1203), pentru că ei au fost în imposibilitate, de a și procura o probă scrisă, cu atât mai mult cu cât unele din aceste acte, constituiesc o fraudă la lege.

Se poate însă întâmpla, ca descendentul donatar să nu fi primit bunurile dăruite, cari sunt rămase încă în patrimoniul defunctului, în acest cas creditorii, n'au a cere nici un raport, însă vor invoca principiul, că: «tote bunurile moștenirei sersesc pentru asigurarea creanțelor lor». (*Laurent V. X. p. 592*).

Acțiunea în raport, are de scop a sili pe descendentul donatar, ca să aducă la masa succesiunii, bunurile primite de dânsul în timpul vieței donatorului. Tribunalul competent a judeca acțiunea, este acel al locului deșchiderei succesiunii (*Art. 63 § 2. Proc. civ.*), adică al ultimului domiciliu al defunctului (Art. 95 C. C.) *forum hereditatis*.

Această acțiune fiind divizibilă, nu este nevoie a fi exercitată contra tuturilor descendenților, de și este în legătură cu acțiunea în partagiu, care după cum am văzut este indivizibilă.

Acțiunea în raport este imprescriptibilă și ține atât timp cât și acțiunea în partagiu (*Laurent V. X. p. 590*).

Dacă imobilul dăruit, a fost vândut de donatar înaintea morței donatorului, vânzarea va fi validă

și raportul se va face conform Art. 765, prin luare mai puțin. Dacă însă imobilul a fost înstreinat în urma deschiderii succesiunii, adică în urma morții donatorului (Art. 651), când obligațiunea raportului luase naștere, după principiile legislațiunii noastre vânzarea fiind validă numai între părți, dar nulă în privința adevăratului proprietar, contrariu legislațiunii franceze, care prin Art. 1599 eliminat la noi, zice că: «vânzarea lucrului altuia e nulă» descendenții succesibili vor avea dreptul, să revendice imobilul de la cumpărătorul, care n'ar putea opune prescripția. (*Laurent V. X. p. 591*).

Secțiunea II.

§ 1. Lucrurile supuse raportului.

Art. 758. Coerede, este dator a raporta accia ce părintele a cheltuit cu dânsul, dotându-l, procurându-i vre-o carieră sau plătindu-i datoriile (Art. 186, 738, 751, 761, 1090, 1232 C. C. R. Art. 851 C. C. Fr., Art. 1007 Cod. It.).

Art. 761. — Dacă inzestratorul ascendent plătește bărbatului zestrea fără asigurări suficiente, fiica inzestrată va fi datore a raporta numai acțiunea în contra bărbatului. (Art. 751, 1233 urm. 1214, 1282, 1914 C. C. R. Art. 1007 § 2 Cod. It.).

Art. 1282. — Dacă, în momentul când tatăl sau mama a constituit fiicei sale o dotă, bărbatul era deja nesolvabil și nu avea nici artă, nici profesiune, fiica dotată nu va fi datore să raporteze la succesiunea tată-său sau mamei sale, de cât acțiunea ce are sau ar putea avea contra bărbatului pentru restituțiunea dotei.

Dacă bărbatul a devenit nesolvabil în timpul căsătoriei sau dacă avea o artă sau o profesiune, care-i ținea loc de avere, perderea dotei, cade numai asupra femeii. (Art. 751 urm. 761, 1233 urm. 1256 urm. C. C. R. Art. 1573 C. C. Fr.).

Principiul general, de care e dominată această materie a raportului, este cuprins în Art. 751, care prevede, că descendentul venind la succesiunea ascendentului său donator, va trebui să raporteze fraților, surorilor sau descendenților acestora, *tot ce-a primit de la defunct prin dar atât direct cât și indirect.*

Această dispozițiune arată în deajuns, că cuvântul *dar*, cuprinde nu numai dispozițiunile investite cu formele prescrise pentru donațiuni, ci și toate liberalitățile primite de la defunct, fie cu titlu de dotă (Art. 758, 761, 1282 și 1914); toate donațiunile directe adevărate făcute cu legiuitele formalități (Art. 800 urm.), fie onerose sau remuneratorii, dar și donațiunile manuale — natural afară de acelea, cari sunt considerate ea prezenturi obișnuite, nefiind supuse raportului (Art. 759) — precum și donațiunile degizate, fie ascunse printr'un contract cu titlu oneros sau făcute prin persoane interpuse (Art. 812, 940).

În principiu, toate aceste liberalități sunt supuse raportului, dacă ele n'au fost scutite prin voința expresă a ascendentului donator (Art. 751, 846 C. C.).

Putem deci considera ca raportabile:

1). **Donațiunile între vii directe**, dintre cari voi cită:

a). *Dota* constituită prin contractul de căsătorie, aceasta rezultând categoric din Art. 758, care zice expres, că dota este raportabilă și această dispozi-

țiune o mai găsim și în Art. 851 C. C. Fr. și Art. 1007 C. It.

Dota fiind însă numai promisă de părinte, iar nu constituită, fiica atunci nu va fi obligată a raporta, căci ori-cine nu poate fi îndatorat, a aduce la masa succesiunii, cea-ce nu a primit personal.

Asemenea Art. 761 zice, că fiica dotată va fi datore a raporta numai acțiunea sa în contra bărbatului, dacă ascendentul înzestrător, a plătit bărbatului zestrea fără asigurări suficiente și dacă adăogăm pe lângă acest articol și Art. 1282, care'l desvoltă ore-cum, vedem, că fiica e datore numai atunci a raporta dota sa, când bărbatul devine insolvabil în timpul căsătoriei. Această regulă credem, că este fundată pe equitate, căci numai tatăl este vinovat atunci, când încredințează dota fiicei sale unei persoane insolubile și prin urmare această pierdere va fi în sarcina tatălui, adică a succesiunii lui *de cuius*, pe când în cazul contrariu, va fi în detrimentul fiicei dotate.

Există o cestiune foarte importantă, care a dat naștere la mai multe controverse și anume dacă: *donățiunile între vii, făcute sub imperiul unei legi, care le scutea de raport* (la noi dota lg. Calimach și Caragea), *trebuie a fi raportate la succesiunile deschise în urma promulgării unei legi, care impune raportul?*

La noi această cestiune s'a agitat foarte mult, căci după vechile legislațiuni fiica dotată nu era supusă

la raport, pe când sub imperiul codului actual, venind la succesiune, ea este obligată a raporta ca și cei alți descendenți.

De și în alte legislațiuni pôte exista vre-o controversă, totuși la noi s'a curmat prin Art. 1914 final din codicele civil, care prevede că: «*Fiica dotată înaintea promulgării acestei legi, de voește a veni la o ereditate deschisă în urma promulgării acestei legi, va fi obligată a raporta dota.*» Resultă dar din acest articol, că fiica, care n'ar voi să vină la succesiunea părinților săi, renunțând la această succesiune, nu va fi obligată la raport, orî-care ar fi valoarea bunurilor primite ca dotă.

Legiuitorul nostru în primul articol a stabilit principiul neretroacvității legilor și în acest cas special, voidnd să dea efect retroactiv în materie succesorală, a avut grija de a declara voința sa în mod formal. Decisiunile succesive ale Inaltei Curți de Cassațiune sunt până astă-zî, conforme celor ce am zis mai sus.

b). *Donațiunile oneróse și remuneratorii*, sunt supuse raportului până la concurența sumei, care escede valoarea sarcinilor, ce le suportă sau a serviciilor aduse.

Aceste donațiuni ne presintă un caracter mixt și echivoc în acelaș timp, căci când este vorba de o ast-fel de donațiune, chestiunea de fapt predomină pe aceia de drept și mai înainte de a decide dacă ea este sau nu raportabilă, trebuie a se constata, dacă

este efectivă și ca atare, în ce măsură este (*Aubry et Rau V. VI. p. 263*).

Există divergență de opinii între autori, în privința donațiilor mutuale, dacă sunt sau nu raportabile. Cred, că de óre-ce de la început am stabilit principiul, că : *egalitatea este anima și fundamentul materii raportului*, nu pòte exista controversă în această privință și prin urmare e imposibil a supune la raport, donațiunea făcută de defunct unui descendent, fără a lua în considerațiune, donațiunea făcută de descendinte defunctului.

c). *Donațiunile manuale*, cari după cum am spus deja, sunt raportabile afară de cazul prevăzut de Art. 759, când din cauza neimportantei lor, sunt considerate ca presenturi obicinuite.

2). **Donațiunile indirecte.** Aceste donațiuni după Art. 751 sunt raportabile.

Putem distinge trei feluri de liberalități, pe cari le calificăm ca indirecte :

a). *Tòte actele în general, cari conțin un avantaj din partea unui ascendent în profitul unui descendent.* Ast-fel raportul va fi obligatoriu, dacă un ascendent renunțând la o succesiune, la un legat sau la vre-un alt drept pecuniar, această renunțare, a profitat vre-unuia din descendenții săi; dacă ascendentul a făcut cu banii săi construcțiuni, ameliorațiuni la imobilele unuia din succesibili săi, sau dacă a cumpărat cu banii săi vre-un bun pentru descendentele succesibil și în fine, dacă printr'o tran-

sacțiune asupra unei gestiuni de tutelă, s'a recunoscut debitor către pupilul descendent al său succesibil cu o sumă mai mare, de cât aceia ce-i datora.

Voi zice dar în rezumat, că: *Raportul are loc în orî-ce cas, când un ascendent a făcut cu titlu de dar sau simplă gestiune de afaceri, avanse în interesul unuia dintre descendenții săi.*

b). *Donațiunile deghizate* sub forma unui contract cu titlu oneros, fiind permise în legislațiunea noastră (Art. 812, 843, 847, 1641) și făcând parte din categoria donațiunilor indirecte, sunt deci supuse raportului. Ast-fel dacă defunctul ascendent, a vîndut unuia din descendenții săi succesibili, un bun óre-care pe un preț mai mic de cât adevărata valóre, avantajul direct consistă între diferența, ce va exista între valórea reală a bunului și prețul, cu care a fost vîndut.

c). *Donațiunile* făcute prin intermediul unor persoane *interpuse*, sunt considerate ca indirecte și sunt de asemenea raportabile. Ast-fel dacă un ascendent, în loc de a dărui ceva direct unui descendent, dispune printr'un act fals în profitul unui *tertius*, pe care îl însărcinează în secret, ca în orî-ce mod să restituie aceste bunuri descendentului, acest din urmă primește un avantaj indirect și deci el va fi supus raportului. Această părere este mai mult acreditată de către autori.

Avem însă și alte două casuri în cari, legea presupune ca o dispensă de raport faptul, că ascenden-

tul a făcut donațiunea prin persoane interpuse și anume, când descendentul succesibil a fost favorizat prin intermediul fiului sau soției sale (Art. 754 și 756) și casul, când defunctul a vîndut óre-cari bunuri unui descendent, cu obligațiunea de a-i servi o rentă viageră sau cu reserva usufructului (Art. 845). Aceste cazuri ne fiind de cât niște excepțiuni, ele nu fac alt de cât să cofirm regula.

3). **Cheltuelile făcute pentru a procura vre-o carieră unui descendent**, sunt raportabile după Art. 758. Decî după acest articol descendentul donatar, este obligat a raporta comoștenitorilor seî, la succesiunea ascendentului donator, cea-ce acest ascendent a cheltuit cu dânsul, fie din capitalurile sau din veniturile sale (Demol. XVI p. 409), cu înzestrarea lui, cu procurarea vre-unei cariere sau profesiuni, spre ex. avocat, inginer, medic etc., sau cu plata datoriilor sale, cum ar fi plata unui capital, unor dobîndi, sau unor capitaluri datorite de descendent.

Pentru ca sumele întrebuițate de ascendent la procurarea carierei sau profesiunei descendentului, să fie supuse la raport propriu zis, trebuie ca ascendentul să le fi plătit cu titlu de dar, *animo donandi* — *pietate debita ductus* (L. 50, Dig. Lib. 10 T. 2.), căci dacă defunctul, ar fi înțeles că face un împrumut descendentului, *credendi causa* (L. 50, Dig. Lib. 10 T. 2), descendentul n'ar datori raportul unei liberalități, ci plata unei datorii (Art. 738).

Deosebirea e mare între aceste două cazuri, căci

descendentul ar putea să se scutească de raport, renunțând la succesiune (Art. 752), pe când în cel-alt cas, fie că ar renunța la succesiune, fie că ar primi'o, tot este obligat a plăti datoria. Afară de aceasta descendentul donatar, conform Art. 763, nu datorește nimic nici legatarilor nici creditorilor succesiunii, pe când debitorile descendent p'ote fi urmărit de ei pentru sumele, ce ar datora succesiunii (*Laurent V. X. p. 598*).

Există o antitesă între art 758 și 759 din legislațiunea noastră, relativ la cheltuelile pentru procurarea vre-unei cariere, cari după Art. 758 sunt raportabile, pe când după Art. 759 vedem, că cheltuelile de educațiune, de învățatura unui meșteșug, nu sunt raportabile.

De cele mai multe ori cariera unei persoane nu este, de cât rezultatul educațiunii și în asemenea cas, care din Art. 758 ori 759 va trebui să'l aplicăm? În această cestiune după părerile cele mai acreditate ale juriștilor nostri conchidem, că dacă cheltuelile, pe care le face un părinte sunt de așa natură, în cât cariera ce rezultă pentru copil, este rezultatul imediat al acestor cheltueli, atunci ele sunt raportabile, ast-fel: cumpărarea unui fond de comerț sau de industrie (*Comp. Trib. Ilfov. Dreptul din 1887 No. 81*), a cărților și instrumentelor neapărat trebuincioase exercițiului unei profesii, garanția ce trebuie să depună unui funcționar ca portăreii, grefierii etc.

Dar dacă cariera, nu este rezultatul imediat al cheltuelilor făcute de ascendent, atunci când descendentul, 'și-a procurat'o mai ales prin meritul său, prin cunoștințele sale, în acest cas cheltuelile făcute, nu vor fi raportabile.

Adaog încă, că în privința raportului dotei, descendentul, care vine la succesiunea ascendentului său înzestrător, va fi obligat a raporta la masa succesiunii dota primită, poate însă s'o rețină conformându-se Art. 752, renunțând la succesiune.

Art. 765 zice că, dacă dota consistă în imobile, raportul se va face în natură, iar dacă consistă în mobile, după Art. 772 raportul se va face prin luare mai puțin și consistând în bani, se va urma conform Art. 773.

§ 2. Lucrurile scutite de raport.

Art. 759. — Cheltuelile de nutriment, întreținere, educațiune, de învățătura unui meșteșug, cheltuelile ordinare pentru îmbrăcăminte și alte obiecte trebuincioase la intrarea în armată, cheltuelile de nuntă și presențurile obișnuite nu sunt supuse raportului (Art. 185, 758 C. C. R. Art. 852 C. C. Fr.).

Art. 762. — Fructele și interesele lucrurilor supuse raportului nu sunt debite de cât din ziua deschiderii succesiunii. (Art. 483 urm. 522, 523, 651, 854, 1089, 1587, urm. C. C. R. Art. 856 C. C. Fr.).

Raportul având de scop, a împedeca ca darul făcut de ascendente descendentului său, să nu diminueze partea celor alți, nu se poate aplica la cheltuelile prevăzute de Art. 759, cari prin caracterul lor se presumă, că nu îndeplinesc această condițiune. Ast-fel sunt

unele cheltueli, cari după obiceiurile quotidiene se fac din venituri, a căror destinațiune, este a fi cheltuite și chiar nefăcându-se aceste cheltueli, totuși veniturile s'ar fi întrebuințat în ori-ce alt mod, *lautius vivendo* (*Laurent V. X. p. 623*).

Pentru coereză le este egal modul, în care au fost făcute cheltuelile, căci în ori-ce cas, ei n'ar fi găsit aceste valori în succesiune și chiar dacă s'ar fi usat de capital, ele tot nu măresc patrimoniul celui, în profitul căruia sunt făcute.

Alte motive, pe cari le putem numi accesorii, explică aceste excepțiuni. Ast-fel sunt unele casuri, în cari aceste cheltueli sunt mai mult achitarea unei datorii naturale, alte cazuri în cari se fac pentru rațiuni de conveniență socială sau satisfacțiune personală a defunctului.

Art. 762, permițând descendentului de a percepe fructele și interesele până în ziua deschideri succesiunii, nu atinge de loc patrimoniul defunctului, căci descendentul trebuind să raporteze, cea ce a eșit din acest patrimoniu pentru a intra în al său propriu, dacă lucrul supus raportului nu i-ar fi fost dat, defunctul ar fi perceput fructele și probabil, le-ar fi cheltuit. Pe de altă parte donatarul, nu-și mărește întru nimic patrimoniul său, căci și el cheltuește veniturile și dacă ar fi forțat să raporteze, atunci donațiunea l'ar face să fie în deficit, l'ar sărăci, căci în ziua deschideri succesiunii el ar raporta din capitalul său fructele și interesele deja cheltuite. Acest

raport, este probabil contra intențiunei defunctului, care în realitate a voit să favorizeze pe descendent, iar nu să'l ruineze, căci în acest cas raportul fructelor și intereselor, face din donațiune un contract prea oneros.

În legislațiunea noastră, raportul datorându-se numai în linie directă descendentă putem zice, că Art. 759 în privința *primelor cheltueli* pe cari le prevede, nu este de cât consecința Art. 185, pentru-că ele nu sunt de cât executarea unui obligațiunii impusă de lege. La francezi, raportul fiind obligatoriu și în linie ascendentă sau colaterală, o asemenea explicațiune nu pôte avea loc.

Nu sunt supuse raportului, cheltuelile *ordinare* pentru îmbrăcăminte și alte obiecte trebuincioase descendentului la intrarea în armată, precum uniforma etc. (*Demol. V. XVI. p. 427*). Din adaosul cuvântului *ordinare*, conchidem, că cheltuelile făcute pentru cumpărarea unor obiecte de lux, sunt raportabile.

În fine nu sunt supuse raportului, cheltuelile ori cât de mari, pe cari ascendentul le face cu ocaziunea nunți descendentului său, precum și darurile obișnuite de cununii, botez, zile onomastice sau anul nou (*Laurent. V. X. p. 627*). În privința cheltuelilor făcute cu ocaziunea nunți și cari, după cum am văzut nu sunt raportabile, vechiul scriitor francez *Guy Coquille* se exprimă în limbajul său original: «*Ces frais ne profitent pas au succésible si non depuis le diner jusqu'au souper.*»

Art. 762 ne prezintă a doua excepțiune la art. 751. Fructele naturale și civile, adică dobândile, chirile și arenzile lucrului dăruit (Art. 523), se cuvin ca accesorii, descendentului donatar până în momentul deschiderii succesiunii donatorului, căci în acest moment descendentul fiind dator, a restitui lucrul dăruit, n'ar fi fost de cât un depositar, dacă ar fi obligat să restituie și fructele, și încă și mai mult nu numai donațiunea nu i-ar fi adus nici un folos, dar încă i-ar cauza prejudiciu. O altă rațiune, care a făcut pe legiuitor, să admită această soluție este, că defunctul ar fi cheltuit însuși aceste fructe, trăind mai lucos — *lautius vivendo* — și în acest cas nu ar fi mărit patrimoniul succesiunii.

În privința dobândirii fructelor descendentul donatar, este asimilat unui usufructuar.

Fructele naturale și industriale dobândindu-se numai prin percepțiune, le vom aplica Art. 524 și prin urmare acelea, pe cari donatarul le-a perceput înainte de deschiderea succesiunii, îi aparțin, iar acele nepercepute la această epocă, aparțin masei succesoriale cu obligațiune însă, ca să i-se plătească din această masă, cheltuelile făcute cu arăturile, semănăturile și în fine cu totă munca, care a dat naștere acestor fructe.

Fructele civile dobândindu-se zi cu zi, acele ajunse la termen înaintea deschiderii succesiunii, se cuvin donatarului în mod irevocabil (Art. 522), chiar dacă nu le-a primit încă, pe când cele altele neajunse la

termen în momentul morții donatorului, aparțin succesiunii, căci din acest moment descendentul a pierdut dreptul de proprietate al darului și în același timp și dreptul, de a-și dobândi fructele.

Aceste fructe, descendentul este de drept obligat, a-le raporta la masă din ziua deschiderii succesiunii, fără nici o punere în întârziere și aceasta chiar în cazul când dupe Art. 771, ar exercita dreptul de retențiune, căci din acest moment reziliindu-se donațiunea, lucrul dăruit, trebuie adus la masa succesorală cu toate accesoriile lui, în cari intră și fructele (Art. 483). *Fructus augent hereditatem* (L. 20 § 3. Dig. Lib. 5. T. 3) (Laurent V. X. p. 631).

Resultă din Art. 762, că nu sunt raportabile de cât din ziua deschiderii succesiunii:

a). *Veniturile renditelor* cu cari un descendent, a fost favorizat de ascendentul său, fie aceste rendite *perpetue* sau *pe viață*.

b). *Productele unui usufruct* cu cari descendentele a fost favorizat de ascendent (Art. 527, 1276)

c). *Pensiunile anuale* în natură sau în bani, fără a fi determinat capitalul, atunci când este evident, că voința ascendentului donator a fost ca aceste pensiuni, să fie scutite de raport (*Demol. V. XVI. p. 553*).

Presupunând, că un ascendent a dat unuia din descendenții săi un imobil, iar altuia o sumă de bani, fie-care din descendenții la rândul lor, vor raporta conform Art. 762, cel dintâiu venitul imobilului, iar cel de al doilea venitul banilor, ambii din ziua des-

chideri succesiunii. Compensarea nu p \acute{o} te fi admisă între d \acute{a} nşii, de \acute{o} re-ce sumelele datorite fiind neegale, unul va profita mai mult ca cel alt şi afară de acesta, nici legea nu permite, c \acute{a} c \acute{i} o asemenea compensare ar stabili o dispensă de raport.

Secţiunea III.

MODUL CUM SE FACE RAPORTUL ŞI CARE SUNT EFECTELE SALE.

Art. 764. — Raportul se face sau *in natură* sau sc \acute{a} d \acute{e} ndu-se val \acute{o} rea sa din partea celui obligat a face raport (Art. 738, 739, 751 urm. 765, 772, 773, C. C. R. Art. 858 C. C. Fr.).

Raportul se face *in natură* sau prin luare mai puţin, dup \acute{e} cum se exprimă Art. 772 şi 773, adec \acute{a} sc \acute{a} z \acute{a} ndu-se val \acute{o} rea lucrului de raportat, din partea celui obligat, a face raportul.

Raportul *in natură*, se face prin aducerea la masa succesiunii a insuşi obiectelor, cari au fost d \acute{a} ruite. (Art. 764).

Raportul *prin luare mai puţin*, se p \acute{o} te face in dou \acute{e} moduri:

Prin imputare sau compensare (*L. 1. § 5. Cod. Lib. 6 T. 20*), adic \acute{a} raport \acute{a} nd in mod fictiv la masa succesiunii, val \acute{o} rea bunurilor primite ca dar, in scop de a determina cantitatea masei de imp \acute{a} rţit şi partea fie-c \acute{a} ru \acute{i} moştenitor, sau mai bine zis, imput \acute{a} nd val \acute{o} rea lucrului d \acute{a} ruit asupra p \acute{a} rţi cuvenit \acute{a} descen-

dentului, după cum se exprimă Art. 1015 din codul Italian: *coll'imputarne il valore alla propria porzione*, și

Prin *preluare*, adică autorisând pe cei alți descendenți, cărora se datorește raportul, a *prelua* conform Art. 739, o valoare egală din masa succesiunii de împărțit. Spre ex. să presupunem, că un tată murind lasă o avere de 300000 lei, rămânând 5 copii, cari trebuiesc să-o împartă între dânsii. Fiind încă în viață, a făcut un dar de 20000 lei unuia din copii, așa că masa succesorală de 300000 lei adăogând și cei 20000, se ridică la suma de 320000. Spre a face raportul *prin imputare*, trebuie să scădem din partea copilului, care a primit darul, suma de 20000 lei, prin urmare partea copilului donatar va fi de 44000 lei, iar a celor alți de câte 64000 pentru fiecare. Această parte însă nefiind egală cu cele alte, partagiul nu se va putea face prin tragere la sorți, ci i-se va da prin *atribuțiune*.

Aceasta este utilitatea împărțeli de atribuțiune, care după cum se susține de câți-va autori, legiuitorul a admis-o în Art. 743 chiar pentru minori (*Curs de dr. civ. D. Alexandrescu, Iași*).

Voind, ca raportul să se facă *prin preluare* conform Art. 739, în exemplul ce l'am dat, fie-care din cei alți copii, vor preleva din masa succesiunii câte 20000 lei și apoi partagiul se va putea face și prin tragere la sorți, părțile în acest cas fiind egale.

În raportul prin luare mai puțin se presupune, că

în masa succesiunii se găesc bunuri suficiente, pentru a forma loturile tuturilor compărtitorilor, căci în caz contrariu descendentele donatar, va fi obligat a raporta în natură. (*Laurent V. XI. p. 2*).

În dreptul roman alegerea modului cum trebuie să se facă raportul, aparține persoanei îndatorită a raporta.

Legiuitorul nostru urmând pe cel frances, a dat dreptul persoanelor cărora raportul le profită, să-l pretindă în natură, când e vorba de imobile.

Modul cum se face raportul, depinde foarte mult și de natura obiectului de raportat. Ast-fel în principiu, raportul imobilelor se face în tot-d'a-una *în natură*, totuși sunt cazuri, când prin excepțiune se face prin *luare mai puțin*.

Raportul mobililor conform Art. 765 și 772, se face în tot-d'a-una prin *luarea mai puțin*.

Rațiunea acestei deosebiri după unii autori e următoarea :

«In totalitatea bunurilor mobile găsim unele, cari se consumă prin us și fără îndoială aceste bunuri, nu se pot raporta în natură. Mobilele corporale se raportează prin luare mai puțin, pe motiv că, raportul are de obiect să facă a reîntra în succesiune, valoarea acestor mobile din momentul donațiunii, căci de obicei mobilele, perd cu timpul din valoarea lor, și dacă donatarul le-ar raporta în natură, de cele mai multe ori el ar aduce bunuri de o valoare cu mult inferioară aceleia, ce-au avut-o în momentul donațiunii».

Natura chiar a lucrurilor, ne face ca întru cât privește imobilele, să admitem o soluțiune contrară, de ôre-ce valoarea lor merge crescând.

Voiu trata succesiv atât raportul imobilelor cât și al mobilelor, fie-care separat.

§ 1. Raportul imobilelor.

Art. 760. — Imobilul care s'a perdut din cas fortuit și fără greșala donatarului, nu este supus raportului. (Art. 555, 765, 1015, 1019, 1083, 1156 C. C. R. Art. 855 C. C. Fr.).

Art. 765. — Raportul se pôte pretinde în natură pentru imobile; când cel ce a primit imobilul, l'a înstreinat s'au ipotecat înaintea deschiderii succesiunii, raportul în natură nu este obligatoriu

Raportul în acest cas, se pretuește după valoarea ce imobilul a avut în momentul deschiderii succesiunii (Art. 651, 736, 741, 764, 769, 834 C. C. R. Art. 211. urm. Proc. Civ., Art. 859 și 860 C. C. Fr. și 1016 și 1017 Cod. It.).

Art. 766. — În orî-ce cas trebuie să se ție socoteală donatarului de cheltuelile necesarii și utile (Art. 484, 494, 539, 545, 546, 762, 765, 771, 991, 997 C. C. R. Art. 861 și 862 C. Fr.).

Art. 767. — Donatarul este respunzător de toate degradările și deteriorațiunile cari au micșorat valoarea imobilului, prin faptul, culpa sau neglijența sa. (Art. 998 urm. C. C. R. Art. 863 C. C. Fr.).

Art. 768. — Când imobilul s'a înstreinat de donatar (*în lege din eróre se zice dator*), ameliorațiunile și degradările făcute de cei ce l'au dobândit, se vor ținea în seamă conform cu dispozițiunile celor două articole precedente. (Art. 765, 766, 767 C. C. R. Art. 864 C. C. Fr.).

Art. 769. — Când raportul se face în natură, bunurile intră în masa succesiunii libere de toate sarcinile create de donatar; creditorii ipotecari însă, pot să intervină la împărțeală spre a nu se face raportul cu fraudă drepturilor lor. (Art. 764, 765, 785, 834, 974, 975, 1015, 1019 urm. 1770 C. C. R. Art. 247 urm. Proc. Civ. Art. 865 C. C. Fr.).

Art. 770. — Când un succesibil primește, cu dispensă de raport un dar care ecede porțiunea disponibilă, raportul escedentului se face în natură dacă întorcerea escedentului e posibilă.

În cas contrar, dacă escedentele, trece peste jumătatea valorii imobilului, donatarul raportează imobilul în întregimea lui și prelevă asupra masei valorii porțiunii disponibile; dacă această porțiune trece jumătate valoarea imobilului, donatarul poate ținea imobilul în întregimea lui, ia însă mai puțin din cele alte bunuri ale succesiunii, și recompensă pe coereziul seî, sau în bani, sau ori cum alt-fel. (Art. 765, 841 urm., 851 C. C. R. și Art. 866 C. C. Fr.).

Art. 771. — Coeredeale care raportează imobilul în natură, poate să rețină posesiunea până la plata efectivă a sumelor ce-î sunt datorite pentru cheltueli sau ameliorațiunii. (Art. 509, 766, 1322, 1323, 1377, 1444, 1619, 1694, 1700, 1846 § 2 C. C. R. și Art. 867 C. C. Fr.)

După Art. 751 și 763 comoștenitoriî unui descendent, cari au drept la raport, pot în principiu pretinde, ca imobilul dat descendentelui, să fie raportat în natură (*in re*).

Resultă din textul Art. 765, că ori-când e vorba de raportul unui imobil, descendentul nu poate oferi celor-alți comoștenitoriî, de cât raportul în natură, afară de casurile excepționale prevăzute de acest articol adecă, când imobilul a fost înstreinat sau ipotecat, înainte de deschiderea succesiunii.

Obligațiunea descendentelui donatar, chemat la succesiunea ascendentelui donator, nu are decî de obiect valoarea imobilului supus raportului, ci însuși imobilul, adică un corp cert și determinat, afară de cazul pe care l'am arătat deja, adecă când descendentul primind imobilul în dar, l'a înstreinat de bună voe, fie cu titlu oneros ori cu titlu gratuit, sau l'a ipotecat înainte de deschiderea succesiunii.

Legiuiitorul, de și nu vorbește de cât de ipotecile convenționale, nu poate fi însă îndoială, că și cele

legale, cari, se găsesc înscrise asupra imobilului supus raportului, vor fi valabile.

Urmează deci, că înstreinările și ipotecile constituite în favoarea terților persoane, sunt valabile și prin urmare donatarul, a putut stabili prin excepție ipotecă și transmite o proprietate irevocabilă, de și dreptul său este revocabil și de și conform Art. 769, el nu poate constitui alte sarcini reale asupra imobilului dăruit.

Relativ la regula raportului imobilelor în natură, avem următoarele două principii:

1). *Descendentele donatar al unui imobil, devine proprietarul acestui imobil, sub condițiunea resolutorie, că în cazul când ar deveni eredele donatorului ascendent, donațiunea va fi revocată retroactiv, adică considerată ca și cum n'ar fi existat.* Renunțând la succesiune, condițiunea resolutorie sub care devenisc proprietar, ne mai existând, donatorul nu va mai fi obligat la raport și deci dreptul de proprietate devine irevocabil. Când însă acceptă succesiunea, condițiunea resolutorie se împlinește din ziua deschiderii succesiunii și conform Art. 688 e considerat, ca și cum nici odată n'ar fi fost proprietar iar bunurile reintră în masa succesorală *libere de toate sarcinile create de donatariu* (Art. 769).

Descendentul donatar, ne având deci, de cât o proprietate supusă desființării cu efect retroactiv, ar fi trebuit după Art. 769, să nu pótă transmite terților cumpărători, de cât o proprietate supusă desființării.

Legiuitorul, făcând însă de astă dată excepție, la principiul înscris în acest articol în privința ipotecilor și înstreinărilor de bună voe, menține atât ipoteca, cât și înstreinarea integrală a imobilului, admitând în unele cazuri, raportul prin luare mai puțin și revocă numai cele alte sarcini, constituite asupra imobilului dăruit, precum: servituțile etc. (Art. 769).

Naște întrebarea: cari ore să fie motivele acestei excepțiuni, prin care legiuitorul menține înstreinarea integrală a imobilului dăruit și ipoteca, și revocă servituțile sau alte drepturi reale, de cari imobilul a fost grevat?

Unul din motivele cele mai principale credem, că e acela, că dacă donatarul descendent, n'ar transmite înstreinând sau ipotecând imobilul, de cât un drept revocabil ca al său, n'ar putea găsi nici un cumpărător și ast-fel o masă mare de bunuri, s'ar afla scóse din comerț; apoi menținerea ipotecii sau înstreinări, nu împedecă raportul de a avea loc, căci este destul de ușor, a se determina printr'o expertisă, valórea imobilului înstreinat sau ipotecat al cărui raport se cere. Cât privește cele alte sarcini reale, legiuitorul n'a cređut, ca interesul social să fie atât de mare, pentru a deroga la principiul de egalitate între descendenți, care reclamă raportul imobilelor în natură.

Se vor menține ore sarcinile rezolubile după Art. 769, când imobilul raportat cade în lotul descendentului, care a consimțit acele sarcini? După *Demo-lombe*, a cărui părere basată pe equitate e cea mai

rațională, intențiunea legiuitorului, care revocă sarcinile prin Art. 769, este a nu vătămă interesul comoștenitorilor; ori, când prin efectul partagiului, imobilul se întorce în partea moștenitorului, care l'a raportat, interesul comoștenitorilor nu mai este vătămat și deci ne mai având vre-o cauză, i-se aplică maxima: «*cessante causa cessat effectus*».

2). *Donatarul unui imobil datorește succesiunii un obiect cert și determinat (species)*. Din acest al doilea principiu, nasc două consecințe: una relativă la riscurile imobilului și alta la îmbunătățirile și deteriorațiunile sale.

a). Art. 760, pe care l'am citat la începutul acestui paragraf, zice că: «Imobilul, care s'a perdut din cas fortuit și fără greșala donatarului, nu este supus raportului», deci rezultă de acilea, că donatarul care se va afla într'un cas de pierdere totală, este liberat de orî-ce obligațiune de raport, iar în cas de pierdere parțială, va raporta lucrul în starea în care se va afla. În acest cas, putem să-i aplicăm maxima: «*Debitor rei certae, rei interritu liberatur*».

b). A doua consecință este, că succesiunea va profita de toate îmbunătățirile și va suferi toate deteriorațiunile, prin care a trecut imobilul dăruit până în momentul partagiului, independent de faptul donatarului. Cât privește însă îmbunătățirile și deteriorațiunile provenite din faptul donatarului, avem Art. 766, care zice, că: *în orî-ce cas se va ține în socoteală donatarului cheltuelile necesari și utile* și Art. 767:

Donatorele este responsabil de toate degradările și deteriorațiunile provenite din faptul, culpa sau neglijența sa și cari au micșorat valoarea imobilului.

Donatarul ne fiind de cât un usufructuar, el n'are drept a cere îndemnisare pentru cheltuelile de întreținere și reparațiune, căci acestea sunt o sarcină naturală a fructelor, pe cari le percepe. În privința cheltuelilor de reparațiune, se esceptează reparațiunile mari, cari îi sunt datorite chiar și în cas când imobilul a perit prin cas fortuit (Art. 545). Legea (Art. 546), îl obligă să facă aceste reparațiuni, cu toate că e asimilat unui usufructuar și chiar îl face responsabil de o scădere a valori imobilului, ce-ar suferi-o din cauza lipsei unor ast-fel de reparațiuni.

Cheltuelile necesare și utile sunt asemenea ținute în seamă donatarului, de ore-ce primele, însuși defunctul le-ar fi făcut dacă nu dăruia imobilul, iar cele utile, măresc valoarea imobilului.

Legiuitorul nostru și aici s'a depărtat de textul legi franceze, punând pe aceiași treaptă cheltuelile necesare și cele utile, coeredii vor trebui în orî-ce cas, să aibă în considerație aceste cheltueli și afară de aceasta, coeredele donatar are drept la cheltuelile făcute, iar nu la diferența de valoare, ce ar fi adus imobilului prin aceste îmbunătățiri. În codul frances, se face distincțiune între cheltuelile necesare și utile, pe aceste din urmă nu le consideră donatarului, de cât în proporțiune cu valoarea mai mare, ce a căpătat imobilul în momentul partagiului.

În privința cheltuelilor *voluptuarii*, nu se poate pretinde nici o despăgubire, ele nefiind prevăzute de lege, totuși donatarul poate să ridice spre ex. ornamentele etc. puse de dânsul, dacă aceasta se poate face *sine laesione prioris status rei*. (Comp. Pothier des succes. T. I. No. 689, 690).

Donatarul este responsabil conform Art. 867, de *degradațiunile* sau *deteriorațiunile* prin care a micșorat valoarea imobilului. Să nu se zică, că donatarul este proprietar al lucrului dăruit, căci dreptul său de proprietate, este supus unei obligațiuni condiționale, *de a raporta* și prin urmare nu are drept a face vre-un act, care ar fi de natură a nimici executarea acestei obligațiuni.

Acesta este deci cuvântul, pentru care donatarul este ținut, nu numai de actele sale *in comittendo* ci și de neglijența sa *in omittendo*, cum este cazul pe care l'au arătat deja: când imobilul ar fi perit sau s'ar fi deteriorat din lipsa de reparațiuni din partea donatarului.

Argumentând conform Art. 762, trebuie să decidem, că indemnitațiile datorite donatarului pentru cheltueli și îmbunătățiri și acele, cari sunt datorite de dânsul pentru deteriorațiunile și degradările imobilului, ce este obligat a raporta, produc dobândă din ziua chiar a deschiderii succesiunii.

Legiuitorul nostru acordă descendentului supus la raport, o garanție pentru plata despăgubirilor, ce i-se datoresc de succesiune și anume dreptul de reten-

țiune asupra imobilului, ce este obligat a raporta, căci după Art. 771 «*Coeredele, care raportează imobilul în natură, poate să-l rețină în posesiunea sa până la plata efectivă a sumelor, ce-î sunt datorite pentru cheltueli sau ameliorațiuni*». Așa dar moștenitorul, care profită de raport și acel care dărește raportul, sunt ținuți la două obligațiuni reciproce, având aceeași cauză. Este just dar ca unul, să nu pôtă constringe pe cel alt la executarea obligațiunei sale fără ca și densusul din parte-i, să nu o îndeplinească. Acest drept de retențiune, este o specie particulară de gagiu — *jure quodam pignoris* — (Art. 1685 urm.), el nu este special raportului, dar apare în tot-d'a-una, când două obligațiuni corelative se găsesec în acelaș raport juridic.

Raportul imobilelor se face în tot-d'a-una *în natură* afară de următoarele excepțiuni:

1). *Când imobilul a fost înstreinat sau ipotecat înainte de deschiderea succesiunei.* (Art. 765). Am arătat deja rațiunea acestei dispozițiuni și modul cum legiuitorul nostru s'a depărtat de textul frances. Al doilea aliniat al Art. 765 zice, că: atunci când un imobil se raportează prin luare mai puțin, se prețuește după valoarea ce a avut în momentul deschiderii succesiunei, adecă în momentul morți lui *de cujus*. Nu trebuie a se lua ca normă prețul înstreinării, căci acest preț pôte fi mai mic spre ex. în cas de expropriere pentru cauză de utilitate publică sau pentru indivisiune, donatarul va raporta numai

suma primită, căci aceste înstreinări sunt considerate ca niște casuri fortuite. (Mourlon p. 301) (D. Alexandrescu. Curs de Dr. Civ.).

Din cauză că imobilul înstreinat nu se raportează în natură, ci numai valoarea sa din momentul deschiderii succesiunii, rezultă de acilea că, dacă imobilul înstreinat a dispărut prin cas fortuit, fiind în posesiunea unui tertius acquisite, înaintea deschiderii succesiunii, eredele donatar este liberat de oricare obligațiune de raport și nu este dator, să dea succesiunii nici o socoteală de prețul imobilului, pe care l'a primit și aceasta pentru următoarele motive:

a). Art. 760, dispune într'un mod absolut că imobilul, care a perit prin cas fortuit, nu este supus raportului și acest articol nu distinge, dacă acest imobil a perit în mâna donatarului sau a vre-unui tertius acquire.

b). Art. 765, decide că în cas de înstreinare, raportul se face după valoarea imobilului de la epoca deschiderii succesiunii, apoi imobilul care a dispărut, nu mai are nici o valoare și deci nu se mai datorește nici un raport.

c). O asemenea soluțiune nu este impusă și de principiile dreptului.

Vîndarea în cea-ce privește pe coeredii donatarului, este *re inter alios acta*, nu se consideră prețul, pe care donatarul îl va fi primit, nu ne importă de cât valoarea imobilului în momentul deschiderii succesiunii.

2). *Când imobilul s'a perdut prin greșeala donatarului*, raportul în natură fiind imposibil, donatarul în culpă va fi obligat, a raporta prețul ce lucrul vândut, ar fi avut în momentul deschideri succesiunii.

3). *Când defunctul a manifestat voința sa, ca raportul să se facă prin luare mai puțin (minus capiendo)*, dispunând ca donatarul să plătească o sumă determinată în locul imobilului.

Am ajuns la explicarea dispozițiunii coprinșă în Art. 770, corespunzător Art. 860 din codul frances. În acest articol se presupune, că defunctul a dat unuia din descendenții săi un imobil, a cărui valoare escede porțiunea disponibilă, de care putea să dispună după lege și că l'a dispensat expres de raport. Ei bine, în acest caz cum se va efectua raportul?

Legiuitorul nostru în Art. 770 prevede două ipoteze:

a). *Intorcerea escedentului se poate opera într'un mod ușor, și*

b). *Intorcerea escedentului nu se poate efectua ușor sau nu e posibilă.*

În primul caz, raportul escedentului se va face în natură. Această regulă nu poate fi însă absolută, căci escedentul nu se va raporta în natură ci prin luare mai puțin, în caz când succesibilul va fi înstreinat sau va fi ipotecat imobilul mai înainte de deschiderea succesiunii (Art. 765).

Este adevărat că în cazul, când raportul prin luare

mai puțin ar fi imposibil și anume, când escedentul întrece partea ce donatarul are să ia din succesiune, tertius acquirent va fi atins și el, dacă donatarul nu despăgubește pe moștenitori, dar acesta este singurul caz, în care regulile raportului din Art. 765, încetează de a fi aplicabile. În cazul de care ne ocupăm, donatorul nu poate dispensa pe donatar, de a raporta în natură escedentul, când acest raport e posibil și să dea o sumă de bani, dupe cum o poate face aceasta, când e vorba de bunuri disponibile.

În al doilea caz prevăzut de Art. 770, adică când întorcerea escedentului, nu este posibilă, în acest caz legiuitorul aplică adagiul: «*major pars minorem absorbit*» și decide, că imobilul va fi reținut de donatar sau raportat la succesiune, după cum escedentul întrece sau nu valoarea porțiunii disponibile, pe care donatarul poate s'o rețină cu dispensă de raport.

Ast-fel, dacă escedentul trece peste valoarea porțiunii disponibile, donatarul va raporta în natură imobilul întreg și va prelua din masa succesorală valoarea cantității disponibile, care i-s'a dăruit cu dispensă de raport; iar dacă valoarea porțiunii disponibile, trece peste jumătatea valorii imobilului, atunci donatarul poate reține imobilul în profitul său, cu condițiune zice legea «*de a lua mai puțin din cele alte bunuri ereditare și de a recompensa pe coeredii săi, în bani sau ori cum alt-fel*».

Aliniatul al doilea al Art. 770, constituie o derogare la dreptul comun, căci conform Art. 1388, con-

secința aplicării principiilor generale, ar fi licitarea imobilului.

Ce trebuie să decidem însă în privința modului efectuării raportului, atunci când valoarea porțiunii disponibile, este egală cu jumătatea valorii imobilului, ce este de raportat?

În acest caz credem, că imobilul impartageabil se va vinde prin licitațiune, pentru că aliniatul al doilea al Art. 770 prevăzând o excepțiune de la dreptul comun, cazul acesta nu este prevăzut și excepțiunile în lege fiind de strictă interpretare, nu se pot aplica la cazurile neprevăzute, deci casului nostru îi vom aplica regulile dreptului comun adecă: imobilul se va vinde prin licitațiune și donatarul va lua din valoarea sa, cantitatea disponibilă. Acésta este părerea lui *Demolombe*, contra lui *Mourlon*, care se pronunță, că această chestiune se va rezolva după împrejurări.

În fine facem o ultimă observațiune, că Art. 770 se aplică numai atunci, când donațiunea unui imobil a fost făcută de către ascendent descendentului său succesibil cu dispensă de raport, căci atunci când *de cujus*, va fi dăruit un imobil supus reducțiunii, unui strein sau unui erede ne obligat prin lege la raport, se vor aplica regulile reducțiunilor, iar nu acele ale raporturilor (Art. 848 urm.).

§ 2. Raportul mobilelor.

Art. 772. — Raportul mobilelor se face, luându-se mai puțin din cele alte bunuri ale succesiunii. El se calculează pe valoarea ce mobilele aveau în momentul facerii darului, după statul estimățiunii anexat actului de dar; în lipsa acestui stat, după estimățiunea experților făcută pe prețul cel mai just. (Art. 461, 472 urm. 730 urm. 735, 761, 764, 827, 1282 C. C. R. Art. 211 urm. Proc. Civ. Art. 868 C. C. Fr.).

Art. 773. — Succesibilul care a primit bani face raportul luând mai puțin din numerariul succesiunii.

La neajungere donatarul poate să nu raporteze numerariul dând echivalentul în mobile, și în lipsa acestora în imobilele succesiunii. (Art. 739, 761, 764, 772, 1282, 1578 C. C. R. Art. 869 C. C. Fr.).

După Art. 772, raportul mobilelor se face în tot-d'a-una prin luare mai puțin afară de excepțiunea înscrisă în Art. 773, pentru bani. De aici rezultă, că donatarul nu datorește mobilele, ce i-au fost date, ci numai valoarea lor, deci el este proprietarul lor irrevocabil și contractează obligațiunea de a raporta în cazul, când ar primi succesiunea defunctului donator (Art. 751, 752), nu însăși obiectele cari i-au fost dăruite, ci suma care represintă valoarea lor. Aceste obiecte fiind pe rizicul și pericolul său, li-se aplică maxima «*res periti domino*» sau «*casus sentit dominus*» (*Laurent V. XI. p. 6.*), care presupune, că lucrul ce se perde, nu face obiectul unei obligațiuni, dacă el se perde, paguba privește pe acela, care are dreptul de proprietate. Dacă din contra obiectele dăruite capătă o valoare mai mare, donatarul va profita de această valoare, în virtutea altei maxime romane: «*Secundum*

naturam est commoda cujusque rei eum sequi, quem sequentur incommoda» (L. 10. Dig. Lib. 50 T. 17).

Cât pentru suma ce descendentul donatar, este obligat a o raporta pentru bunurile mobile dăruite de ascendent, valoarea acestor mobile se calculează conform Art. 772, după statul de estimățiune sau actul estimativ, anexat actului de dar, căci după Art. 827, un act de donațiune de mobile, este valabil numai pentru obiectele trecute în acest act, care trebuie subscris de părți și anexat la actul de donațiune sub pedeapsă de nulitate. În lipsa actului estimativ, evaluarea se face de experți pe prețul cel mai just. Aceasta se întâmplă mai ales la donațiunile manuale, cari nu sunt supuse la nici o formă, apoi mai este posibil și ca actul estimativ să se fi pierdut. Trec a aplica aceste principii la diversele specii de mobile.

1). *Mobilele corporale*. Codul nostru nefăcând nici o distincțiune le vom aplica Art. 772.

2). *Mobilele incorporale*. Descendentul, care a primit în dar o creanță, o rentă perpetuă sau pe viață, va raporta valoarea ce a avut aceste bunuri în momentul donațiunei.

În privința rentelor asupra statului, raportul se va face, după cursul ce aveau în momentul donațiunei, iar pentru rentele asupra particularilor, raportul se va face după estimarea din actul de donațiune sau după valoarea nominală, dacă nu se găsește o estimățiune asupra valorii reale, donatarul în acest caz

însă are dreptul, dacă pretinde că valoarea reală era inferioară valorii nominale, să ceară o estimățiune prin experți, cari să fixeze valoarea reală, ce putea să aibă renta în momentul donațiunei.

Această regulă se aplică și la creanțele ordinare afară de cazul, când creanța dăruită nu era exigibilă în momentul donațiunei; în acest cas estimățiunea, se va face după valoarea reală a creanței din momentul, când a devenit exigibilă. (*Aubry et Rau V. V. p. 535.*)

Se observăm, că dacă defunctul își ar exprima dorința, ca raportul mobilelor corporali sau incorporali să se facă în natură, aplicăm Art. 760 și 765 relative la raportul în natură pentru imobile.

3). *Raportul banilor.* În regulă generală acest raport se face, ca și pentru cele alte mobile *prin luare mai puțin* din banii ce se află în numerariu în masa succesorală. În lipsă însă de numerariu în succesiune, descendentul donatar poate prin excepțiune la Art. 772, se facă raportul, depunând banii în masa de împărțit, drept pe care donatarul unor efecte mobile nu'l are, căci acesta nu poate raporta nici obiectele primite, nici altele de aceeași natură. (Art. 772).

Depunerea banilor în masa de împărțit, nu poate fi numit raport propriu zis, căci monedele date, nu pot fi raportate în individualitatea lor. Nevoind să depună banii în masa succesiunei, donatarul poate obliga pe comoștenitorii săi, să ia valoarea al cărei raport îl datorește, din mobilele și în lipsă din imobilele succesiunei.

În rezumat descendentul succesibil, care a primit bani în dar de la ascendentul său, va raporta suma dăruită prin luare mai puțin din numerariul, ce se va afla în succesiune și în cas de lipsa acestui numerariu, el va putea să se achite sau după dreptul comun, depunând în masa succesiunii o sumă egală, cu aceea ce e obligat să raporteze; sau să beneficieze de favoarea, care i-o acordă legea, adică dând comoștenitorilor săi echivalentul sumei de raportat în mobilele sau în imobilele succesiunii (Art. 773).

CAPITOLUL II

RAPORTUL DATORIILOR.

Secțiunea I.

Art. 738. — Fie-care erede raportă la masa succesiunii, conform cu regulile mai jos prescrise, donațiunile ce-a primit și sumele ce este dator către succesiune. (Art. 739, 751 urm. 758, 764, 845 urm. C. C. R. Art. 829, C. C. Fr.).

Art. 759. — Dacă raportul nu se face în natură, coeredii cărora li-se datorește, iau mai întâi o parte egală din masa succesiunii.

Aceste preluări se fac, pe cât e posibil, în obiecte de aceeași natură și calitate cu acele ce erau să fie date în natură (Art. 737, 738, 764, urm. 769 C. C. R. și Art. 830 C. C. Fr.).

Înainte de a intra în studiul acestor două articole, voi face observațiunea, că nu fie-care erede — după cum greșit se exprimă Art. 738 —, raportează darurile și datoriile, ci numai eređii descendenți, după principiul înscris în Art. 751, cât în privința colateralilor și soțului supraviețuitor, relativ la aceștia, nu poate fi vorba de raport, căci ei vor plăti datoria lor, ca și oricare alt terțiu debitor.

Legiuitorul nostru, după sistemul codului frances, se ocupă în secțiunea intitulată «*Impărțirea succe-*

siuneî», de raportul datoriilor și prin urmare Art. 738, asimilează donațiunile făcute unui descendent, cu datoriile, de care el este ținut către succesiune.

În aceste articole, raportul datoriilor se pune în acelaș rând cu raportul liberalităților și ne întrebăm, dacă aceasta pôte fi un adevărat raport, care să atragă contra descendentului debitor consecințe speciale, sau dacă descendetele debitor al defunctului, este tratat relativ la succesiune în acelaș mod ca și ori-care alt debitor? Aceasta este cestiunea ce voi examina.

§ 1. Casurile în cari raportul datoriilor are loc.

Pentru a exista obligațiunea pentru descendinte, de a raporta datoria sa către ascendente la masa succesorală a acestuia, trebuie ca descendentele, să fi rămas dator în momentul deschiderii succesiunii și să fi primit personal valori, cari au eșit din patrimoniul lui *de cuius*. Ast-fel, dacă descendentul este garantul unui terțius și dacă e ținut, ca legatar universal pentru datoriile unui strein, pentru care ar fi distras vre-o sumă din patrimoniul lui *de cuius*, el nu e obligat a raporta.

Legiuitorul nostru reproducând textul frances, pune pe aceeași treaptă raportul datoriilor cu acel al liberalităților, dar această asimilațiune nu este cu desăvârșire perfectă, căci toți autorii admit, că descen-

dentul debitor al defunctului, e obligat a-și plăti datoria sa, chiar dacă renunță la succesiune, căci nu poate să invoce nici o cale legală de stingere a obligațiunei sale, pe când descendentul care renunță la succesiune, poate să rețină darul sau să ceară legatul în limitele cantități disponibile, conform Art. 752.

De și Art. 763 zice, că creditorii nu pot cere raportul liberațiilor, totuși datoria descendentului, făcând parte din activul ereditar, creditorii moștenirii și legatarii, vor putea urmări plata acestor datorii.

§ 2. Efectele ce produce raportul datoriilor.

După *Demolombe*. raportul datoriilor produce trei efecte:

a). Exigibilitatea imediată a datoriilor descendentului, din ziua deschiderii succesiunei.

b). Datoria produce de drept dobândă, tot din aceeași zi, și

c). Afectarea părți ereditare convenită descendentului la executarea raportului, de care e ținut, de unde rezultă pentru cei-lalți descendenți, dreptul de a imputa asupra părți acestuia, suma sau lucrul datorit și de a prelua înaintea creditorilor sei personali, o porțiune egală din masa succesiunei (Art. 739).

În cea-ce privește primul efect al raportului datoriilor, nu putem admite ca o datorie raportabilă, să pôtă deveni imediat exigibilă din ziua deschiderii

succesiuneî, chiar când ar fi supusă unui termen (Art. 1022), neajuns încă la scadență, după cum susține *Demolombe* (V. XVI p. 574), această părere fiind inadmisibilă, căci răpește un drept câștigat în puterea căruia moștenitorul, nu poate fi nici odată silit, a plăti înainte de termen (Art. 1023). Modul de a plăti o datorie, nu poate să schimbe întru nimic natura și condițiunile, pe cari părțile contractante, le-au stabilit între dânsele (*Laurent V. X. p. 637*).

În privința celui de al doilea efect al raportului datoriilor, adică dacă datoria supusă raportului, produce de drept dobândă din ziua deschideri succesiuneî, chiar când după titlul constitutiv al creanței, n'ar fi produs nici un procent, uniî autorî între cari și *Demolombe*, susțin afirmativa, dar această părere este inadmisibilă, căci după cum zice *Laurent*: «legea raportului nu poate merge până acolo, în cât să schimbe condițiunile contractului, împovorând condițiunea debitorului, căci creanța de și din ziua deschideri succesiuneî, face parte din această succesiune, totuși rămâne ast-fel, după cum defunctul o poseda, moștenitorî nu pot avea mai mari drepturî de cât autorul lor».

În fine al treilea efect este admis aprópe de toți autorî. Ast-fel *Demolombe*, argumentează în modul următor: «Dacă se acordă dreptul de preferință coerezilor față de eredele debitor, e natural să li se acorde acest drept și față de creditorî personalî ai acestui erede, căci conform Art. 739, debitorul fiind dator să se supună la preluare, creditorî săi perso-

nali, nu pot avea mai multe drepturi de cât dânsul. Erededele debitor, este prezumat după Art. 786, că n'a avut nici odată proprietatea efectelor, din care se compun aceste preluări. Coeređii cerând raportul, ei îndeplinesc preluarea, ce le-o acordă Art. 739, nu ca creditorii ci ca compărțitori, căci ei au drept a prelua bunuri în natură din masa succesiunii și un creditor, nu pôte să se plătescă în natură cu bunurile debitorului său, el nu pôte de cât urmărindu-le, sequestrându-le, să le vëndă și apoi să se plătească cu prețul, ce va resulta din vëndare și deci coerezii, cari preiau, proced la un mod de împărțeală atât conform legei cât și principiilor de drept și equitate.

Secțiunea II.

DATORIILE CĂRORA LI-SE APLICĂ RAPORTUL.

Distingem în această privință datoriile, de cari un descendent este ținut către defunct înainte de deșchiderea succesiunii, de acele de cari descendentul, este ținut către comoștenitorii săi, prin cauze posteriore deșchiderii succesiunii.

Printre datoriile de cari descendentul este ținut către defunct, înainte de deșchiderea succesiunii, distingem :

a). *Imprumutul* cu sau fără dobândă, făcut unui descendent de către ascendentul său. Dacă datoria este condițională (Art. 1004 urm.), raportul nu are

loc, cât timp condițiunea nu s'a îndeplinit încă. (*Labbé Revue pratique. 1859 V. VII. p. 506*), căci a admite raportul unei asemenea datorii, care își are origina într'un contract aleatoriu, ar fi să distrugem contractul și să substituim un lucru altuia.

b). *Obligațiunile*, de cari descendentul este ținut către defunct și cari, provin dintr'un alt contract, fie dintr'un quasi contract, delict sau quasi-delict.

Unii autori susțin, ca descendentul să raporteze chiar datoria, care ar fi luat naștere în urma deschiderii succesiunii, spre exemplu: prin perceperea fructelor, a veniturilor cuvenite succesiunii sau a degradărilor etc. (*Demol. V. XVI. p. 475*).

Această părere nu o putem însă admite, căci egalitatea, care formează baza raportului, este afară din cauză, de câte ori e vorba de datorii contractate în urma deschiderii succesiunii (*Laurent V. X. p. 642*).

Se poate întâmpla ca obligațiunea, să nu fi fost contractată direct între ascendent și descendent și ca acesta, se fi devenit debitor prin primirea succesiunii aceluia, care fusese debitorul primitiv al ascendentului său. În cazul acesta, raportul nu poate avea loc, căci atât raportul darurilor cât și al datoriilor, nu poate exista de cât atunci, când descendentul primește un lucru direct și personal de la ascendentul său, (*Labbé op. cit. p. 504*).

Datoria descendentului, fiind stinsă prin o cauză legală (Art. 1091), nu mai poate fi vorba de raport, căci datoria numai există, însă renunțarea gratuită

a datorii (Art. 1138 urm.), constituie o liberalitate indirectă și deci, nu poate scuti pe descendent de obligațiunea raportului (Art. 751).

Dacă datoria este remisă în parte printr'un concordat (Art. 845 urm. C. com.), în cazul când descendentul fusese declarat în stare de faliment, el nu va raporta de cât suma, cu care a rămas dator în urma reduceri prin concordat, de óre-ce toți creditorii au consimțit la reducerea parțială a creanțelor lor (*Laurent. V. X p. 640*). Dacă însă datoria descendentului, este o liberalitate indirectă, el va fi obligat a raporta suma întreagă, fără a i-se ține în seamă scăderea făcută prin concordat, căci pe de-o parte descendentul donatar, nu are în ce mod să invóce remiterea parțială a datoriei sale, iar ascendentul nefiind creditor ci donator, n'a putut lua parte la facerea concordatului.

Cât privește datoriile de cari descendentul comoștenitor, e ținut din cause posterioare deschideri succesiunii — *ex hereditaria causa* —, precum cele provenite din gestiuni, degradațiuni, sunt raportabile și dau drept de preluare celorlalți comoștenitori, nu numai în contra coeredelui debitor, dar și în contra creditorilor seși personali. Examinând Art. 737 și 738 vedem, că legiuitorul a voit să aplice prestațiunilor personale, ce-și datoresc comoștenitori, regulile raportului datoriilor.

Secțiunea III.

MODUL ÎN CARE SE FACE RAPORTUL DATORIILOR.

Raportul datoriilor se face în acelaș mod, ca și raportul donațiilor.

În tot-d'a-una aprópe, datoria moștenitorului, va avea de obiect o valóre mobiliară.

Distingem două casurî :

a) *Când descendentul datorește un lucru determinat, și*

b) *Când datorește o sumă de banî.*

În primul cas, raportul unui lucru cert și determinat, se face sau în natură (Art. 738), sau prin luare mai puțin (Art. 739).

În acest din urmă cas descendenții, cari au drept la raport, iau mai întâiú din masa succesiunii o valóre egală cu aceia, pe care descendentul debitor, n'o aduce în realitate și legea zice, că preluarea se va face, pe cât e posibil în obiecte de aceiași natură, calitate și valóre cu acele, ce trebuiau aduse în natură de descendentul debitor.

Lucrul datorit fiind un imobil, cei-l'alți descendenți vor lua și dânșii imobile, iar în cas contrariu vor lua mobile (Art. 739). Dacă nu se găsește în masa succesorală, obiecte de aceiași natură și calitate, preluarea se va face din alte obiecte, fie mobile sau imobile.

Descendenții, preluând fie-care o parte egală cu liberalitatea, restul se va împărți între toți de o potrivă.

În al doilea cas, adecă când descendentul datorește o sumă de bani, raportul se va face prin luare mai puțin din numerariul succesiunii, cei-alți moștenitori preluând o sumă egală celei datorite, iar în cas când nu există bani, ei vor lua aceiași valoare în mobilele sau imobilele succesiunii (Art. 738, 739) (*Laurent V. X. p. 327*).

Dacă descendentul debitor, preferă a avea partea sa ereditară în bunuri, din cari se compune succesiunea, el poate să pretindă aceasta, aducând suma datorită la masa succesiunii.

Conchid dar, că raportul datoriilor diferă de acel al liberalităților — cu toate că Art. 738 le asimilează — atât în privința cazurilor în cari au loc, cât și în privința efectelor ce produc și se aseamănă mai mult în privința fundamentului lor — de óre-ce raportul în general, are ca bază, egalitatea între descendenți — și în privința modului de executare.

INCETAREA RAPORTULUI.

Obligațiunea raportului încetează :

1). *Prin voința testatorului.* Am arătat deja acest cas prevăzut de Art. 751 din codice, prin care părintele poate dispensa pe descendenți de îndatorirea raportului, atât cât legitima parte a celor alți nu este atinsă.

2). *Prin voința descendentului donatar.* În această privință, trebuie făcută o mare deosebire între donațiuni și datorii, căci descendentul care renunță la succesiune, este scutit de a raporta donațiunile, pe când el nu este de loc dispensat, a-și plăti datoriile către succesiune.

3). *Prin dispozițiunea legii.* Ast-fel sunt unele cheltueli, pe cari legiuitorul nu le supune la raport, sau pentru că le consideră ca îndeplinirea unor obligațiuni naturale sau pentru-că sunt făcute mai mult *honoris causa*, pentru satisfacțiunea sa personală. În fine, fructele și interesele lucrurilor raportabile, nu sunt datorite de cât din ziua deschideri succesiunii.

Acțiunea în raport, începe a se prescrie din ziua deschideri succesiunii, căci obligațiunea raportului nu ia naștere de cât din această zi. Acastă acțiune durează atât timp cât și acțiunea în partagiu și nu se stinge de cât odată cu dânsa. Este chiar logic acest fapt, căci: raportul, după cum am zis mai înainte, nu este de cât o operațiune a împărțirii succesiunii și nu poate să se prescrie separat. Ast-fel cât timp durează acțiunea în partagiu, nu poate înceta acțiunea în raport. Autorii sunt de părere, că în acest sens ambele acțiuni se confundă.

POZIȚIUNI.

DREPTUL ROMAN.

1° *Jus italicum* nu era un drept personal, ci un privilegiu acordat unui teritoriu, spre a'l face susceptibil de *dominium ex jure Quiritium*.

2° La început *bonorum possessio* acordată de Pretor, nu a avut de scop a corige vechiul drept civil.

DREPTUL CIVIL ROMÂN.

1° Streinii, nu pot dobândi imobile rurale în România, în nici un cas și prin nici un mijloc.

2° Recunoșterea copiilor naturali există și la noi, atât din partea tatălui cât și mai cu seamă din partea mamei.

PROCEDURA CIVILĂ.

1⁰ Tribunalul locului unde s'a deschis o succesiune, este competente indefinit, chiar după partagiul, a judeca acțiunile relative la executarea dispozițiilor testamentului.

2⁰ Casurile de revedere a judecăților.

DREPTUL PENAL ȘI PROCEDURA PENALĂ.

1⁰ Sistemul celular aplicat la pedepse de scurtă durată, este preferabil sistemului aglomerațiunii condamnaților.

2⁰ In cas de recidivă trebuie să luăm în considerație pedeapsa, pentru a judeca faptul anterior, iar nu faptul căruia s'a aplicat acea pedeapsă.

3⁰ Mituitorii funcționarilor se pedepsesc.

4⁰ Președintele, nu poate intra în camera de delibere a juraților, spre a le da explicațiuni în chestiunea supusă deliberării lor.

DREPTUL CONSTITUȚIONAL ȘI ADMINISTRATIV.

1⁰ Starea de asediu nu poate fi proclamată de cât prin lege. Legea din 10 Decembre 1864 e abrogată, fiind anticonstituțională.

2⁰ Dreptul de a declara rebel nu aparține Capului statului, ci națiunii, care'l exercită prin mandatarii săi.

3° Consiliile comunale, au un caracter atât politic cât și administrativ.

4° Apele nenavigabile sunt proprietatea țărmurenilor.

DREPTUL COMERCIAL.

1° Mandatul civil diferă de cel comercial.

2° Un faliment p^ote fi declarat și de tribunalul civil.

3° Istoricul legislațiunei n^ostre comerciale.

DREPTUL INTERNAȚIONAL.

1° Extrădarea produce efecte limitate; sistemul englez este preferabil.

2° Immunitatea acordată de dreptul ginților agenților diplomatice este necesară.

Președintele teșei

N. CRATUNESCU.

Decan

A. PASCAL

